

Дўст дўстликда
тобланир,
Билим —
тортишувда.

Ma'rifat

ENLIGHTENMENT XALQ ZIYOLILARI GAZETASI معرفت

Ўзбек халқ мақоли.

1931-yildan chiqq boshlagan • E-mail: info@marifat.uz • 2012-yil 7-yanvar, shanba №2 (8443)

ОҚСАРОЙДА ҚАБУЛ

Ўзбекистон Республикаси Президенти Ислам Каримов 6 январь куни Оқсаройда Хитой Халқ Республикаси Раиси Ху Цзиньтаонинг махсус вакили сифатида мамлакатимизга келган Бутунхитой халқ вакиллари кенгаши Доимий кўмитаси Раисининг ўринбосари Чэнь Чжили хонимни қабул қилди.

Давлатимиз раҳбари меҳмонни юртимизга ташрифи билан қутлар экан, Ўзбекистон мустақилликка эришгандан буён ривожланиш ва тараққиёт йўлидан борар экан, ўзининг яқин қўшниси ва ишончли ҳамкори бўлган Хитойнинг амалий қўллаб-қувватлашига доимо таяниб келганини таъкидлади.

Бутунхитой халқ вакиллари кенгаши Доимий кўмитаси Раисининг ўринбосари Чэнь Чжили шу кунларда нишонланаётган мамлакатларимиз ўртасида дипломатия муносабатлари ўрнатилганининг 20 йиллиги муносабати билан Хитой раҳбариятининг самимий қутловларини етказди. Меҳмон Хитой томони Ўзбекистон билан кўп қиррали ва ўзаро манфаатли алоқаларни 2005

йилнинг май ойида имзоланган Дўстлик, ҳамкорлик ва шериклик муносабатлари тўғрисидаги шартнома ҳамда Президент Ислам Каримовнинг 2011 йил апрель ойида ХХРга давлат ташрифи чоғида эришилган принципиал келишувлар руҳида жадал тараққий эттириш учун бутун куч ва имкониятини ишга солишга тайёр эканини таъкидлади.

Бугунги кунда Ўзбекистон ва Хитой тенг ҳуқуқлилик, ўзаро ҳурмат ва ишонч тамойиллари асосида узоқ муддатли ҳамкорликни изчил ривожлантириб, кенгайтириб бормоқда.

Тарихан қисқа вақт мобайнида Ўзбекистон билан Хитой ўртасида икки томонлама ва кўп томонлама ҳамкорликнинг барча йўналишлари бўйича очиқ ва

самарали сиёсий мулоқот қарор топди. Бунда парламентлараро алоқалар ҳам муҳим ўрин тутди. Шунингдек, товар айирбошлаш ҳажмини ошириш ва номенклатурасини диверсификациялашнинг, сармояларни, биринчи галда саноатнинг юқори технологияли устувор тармоқларига йўналтирилган сармояларни кўпайтиришнинг барқарор тенденциясига эришилди, маданий-гуманитар ва илмий-техникавий соҳалардаги алоқалар сезиларли даражада кенгаймоқда.

Томонлар сиёсий-дипломатик соҳадаги ҳамкорликни юсак даражага кўтаришга муваффақ бўлди. Халқаро ва минтақавий аҳамиятга молик долзарб масалаларга ёндашувлар ўхшаш ва яқин экани таъкидланмоқда. Мамлакатларимиз БМТ, ШХТ ҳамда бошқа нуфузли кўп томонлама сиёсий ташкилотлар ва молиявий институтлар доирасида яқин ҳамкорлик қилиб келмоқда.

Учрашувда икки томонлама савдо ҳажми барқарор юксалиш тенденциясига эга бўлиб, сўнгги беш йилда тўрт баробар ошгани ва 2011 йилнинг январь-ноябрь ойларида, Ўзбекистон томони маълумотларига кўра, қарийб 2,2 миллиард АҚШ долларига етгани қайд этилди.

Мамлакатимизда ХХР капитали асосида тузилган 380 дан зиёд, жумладан, тўлалигича Хитой сармояси ҳисобига ташкил этилган 58 корхона фаолият юритмоқда. Ўзбекистонда очилган ХХРнинг 65 йирик компанияси ваколатхоналари ҳам савдо-иқтисодий алоқаларни мустаҳкамлашга ўз ҳиссасини қўшиб келмоқда.

Оқсаройда бўлиб ўтган суҳбат чоғида томонлар Ўзбекистон-Хитой муносабатларини янада ривожлантириш масалалари юзасидан атрофлича фикр алмашдилар.

ЎЗА

«ДИЛНАВО»НИНГ ИҚТИДОРЛИ ҚИЗЛАРИ

Наманган шаҳридаги 11-болалар мусиқа ва санъат мактабида бир юз олтимишдан ортиқ ўқувчи таҳсил олади.

Давлатимиз раҳбарининг 2008 йил 8 июлда қабул қилинган "Болалар мусиқа ва санъат мактабларининг моддий-техник базасини мустаҳкамлаш ва уларнинг фаолиятини янада яхшилаш бўйича 2009-2014 йилларга мўлжалланган Давлат дастури тўғрисида"ги қарорига мувофиқ реконструкция қилиниб, зарур мусиқа асбоблари билан таъминланган санъат масканида ўқувчилар мусиқа ва санъат сирларини пухта ўрганиши учун барча шароит яратилган. Эллиқдан зиёд ўқув хоналари, 250 ўринли концерт зали замонавий талаблар асосида жиҳозланган.

(Давоми 5-бетда.)

ГАЗЕТАНИ
ВАРАҚЛАГАНДА:

ФАНЛАР ОЛИМПИАДАСИ:
ТУМАН БОСҚИЧИДА
БИЛИМДОНЛАР
БАҲСИ ҚИЗГИН

2-бет

ЎҚУВЧИЛАР
НУТҚИНИ
УСТИРИШДА
БАЁННИНГ
АҲАМИЯТИ

3-бет

МЕТОДИСТ
МЕТОДИК
МАНБАЛАРГА
БОЙ(МИ?)

7-бет

ҲУҚИҚИЙ
ТАЪЛИМ:

ЮТУҚ ВА МУАММОЛАР

8—9-бетлар

ФАНЛАР ОЛИМПИАДАСИ:

ТУМАН БОСҚИЧИДА
БАҲСЛАР ҚИЗҒИН

Ўқувчиларнинг киши таътили муҳим жараёнларга бой тарзда ўтмоқда. Айни кунларда умумтаълим мактабларининг юқори синф ўқувчилари Билимлар беллашувининг мактаб босқичида билим ва иқтидорини синовдан ўтказаятган бўлса, битирувчи синф ҳамда ўрта махсус, касб-хунар таълими муассасалари ўқувчилари умумтаълим фанлари олимпиадасининг иккинчи — туман босқичида иштирок этмоқда.

Юнусобод туманидаги 235-мактабда ташкил этилган умумтаълим фанлари олимпиадасининг туман босқичи ҳам ўқувчиларни яна бир бор билимлар довоида синовдан ўтказмоқда.

Унда 585 нафар ўқувчи иштирок этиб, уларнинг энг кучлилари, энг билимдонлари навбатдаги — вилоят (шаҳар) босқичига йўлланма

оладилар. Фан олимпиадасининг биринчи кунидан бarcha иштирокчилар ёзма ишларни топширган бўлса, иккинчи кунги тест саволларига жавоб бердилар. Учинчи кунги эса иқтидорли ўқувчилар томонидан оғзаки ва лаборатория топшириқлари бажарилиб, синовларга яқун ясалди.

— Хар бир фандан тажрибали, малакали мутахассис ўқитувчиларни тақлиф қилиб, ҳакамлар ҳайати таркиби шакллантирилди, — деди ташкилий қўмита раиси ўринбосари Шохиста Даминова. — Шунингдек, умумтаълим мактабларининг бошланғич синф ўқитувчилари ҳам кузатувчи ва аудитория раҳбари тайинланди. Иштирокчилар билими тасдиқланган низоми асосида баҳолалиб, яқунда 1-, 2-, 3-уринни қўлга киритган ўқувчилар навбатдаги босқич-

да қатнашадилар.

Фан олимпиадаси ўқувчининг мактаб партасида олган билимини қай даражада мустаҳкам эгаллаганини аниқловчи катта синов. Билими ва иқтидорига юксак ишонч билдириб, дастлаб таълим муассасаси босқичида тенгдошлари ичидан сараланиб чиққан ўқувчилар туманда ўз ўқув даргоҳлари шаънини ҳимоя қилиши лозим бўлади. Бу эса ундан кучли тайёргарлик, саъй-ҳаракатларни талаб этиши табиий. 260-мактабнинг 9-синф ўқувчиси Жавоҳир Сирожиiddинов ҳам мактаб босқичида география фанидан тенгсиз эканини амалда исботлаган эди.

— Туман босқичига тайёргарлик кўришда устозим Мунаввара Икромова билан жиддий тайёргарлик кўрдик. Қўшимча машғулотларда ўқув дарслиғи ва бошқа адабиётлардан фойдаландик, тестлар, савол-жавоблар орқали билимларимни мустаҳкамладим. Ҳаракатларимиз натижасини бarcha тур синовлари тугагач билиб оламиз, — дейди Жавоҳир.

Ортимизнинг бarcha туманларида умумтаълим фанлар олимпиадасининг иккинчи босқичи давом этмоқда.

МУҲБИРИМИЗ

Б.РИЗОКУЛОВ
олган сурат.

Учтепа туманидаги 123-умумтаълим мактабда ўқувчилар ўртасида ўтказилаётган фан олимпиадаларининг туман босқичи бўлиб ўтди.

ЎҚУВЧИНИ
ИЗЛАНИШГА УНДАЙДИ

Фанлар олимпиадасининг ушбу туман босқичида мактаб босқичида муваффақият қозongan 960 нафар ўқувчи иштирок этиди.

Ўқувчилар кимё, биология, физика, она тили ва адабиёт, ўзбек тили фанларидан оғзаки, ёзма ва тест синовларини топширишди. Тарих, давлат ҳукуқи асослари, иқтисодий билим асослари, математика, чизмачилик, география каби фанлар эса икки босқичда олиб борилди.

— Жамиятда ўқитувчининг таълим-тарбиясида, меҳр-муҳаббатидан баҳраманд бўлмаган одамнинг ўзи йўқ, — дейди Учтепа тумани ХТМФМТТЗБ она тили ва адабиёт фани методисти Муюссар Маҳмудова. — Бу машаққатли касб эгалари минг-минглаб мурғак қалбларга эзгулик бахш этади, ўғил-қизларимизни мустақил фикрлашга, яшашга ўргатади, ёшларимиз қалбида эртанги кунга қатъий ишонч уйғотади. Бугун ўтказилаётган фан олимпиадасида ўқувчилар ва ота-оналардан кўпроқ уларнинг устозлари жонбозлик кўрсатаётганини кўриб, бу жафокас инсонларнинг меҳнати нечоғлиқ машаққатли эканлигига амин бўлдим. Қувончлими, йилдан-йилга фан олимпиадаларида иштирок этишни хоҳлаган ўқувчилар сони кўпайиб, уларнинг билим ва салоҳияти ортмоқда.

Энг иқтидорли ва қобилиятли ўқувчиларнинг билимларини аниқлашда шубҳасиз, умумтаълим фанлари бўйи-

ча ўтказилаётган олимпиадаларнинг ўрни катта. Бу синовлар ўғил-қизларнинг бир йил давомида мактабда фанларнинг назарий асосларини пухта ўзлаштириши баробарида фан тўғрисида олган амалий билимларини намойён этишда муҳим аҳамият касб этади.

— Бир неча йилдан буён фан олимпиадаларида фаол иштирок этиб, ўқувчиларнинг билим ва салоҳиятини синовдан ўтказишда қатнашиб келаяпман, — дейди Тошкент шаҳар халқ таълими бош бошқармаси методисти Замира Азимбоева. — Ўтган йилларда она тили ва адабиёт фани бўйича ташкил этилган синовларни кузатиб, ўқувчиларнинг назарий билимлари пухта бўлса-да, аммо амалий кўникмалари, оғзаки нутқ, диктант, баён ёзишда имловий хатоларга йўл қўйишгаётганининг гувоҳи бўлгандим. Ана шу камчиликларни бартараф этиш учун йил давомида она тили ва адабиёт фани ўқитувчилари иштирокида турли илмий-амалий семинарлар ташкил этилди. Бу сайё-ҳаракатлар самараси ўлароқ, жорий йилги танловда иштирок этаётган ўқувчиларнинг билим кўникмаси анча ошган.

Танловда фанлар бўйича ғолиблар кейинги босқичга йўллангани кўлга киритишди.

Азиза КИЁСОВА,
"Туркистон-пресс"

O'zbekiston Qurolli Kuchlarining
20 yilligi oldidan

Президентимиз Ислам Каримов раҳнамолигида мамлакатимиз Қуролли Кучларини ислох қилиш борасида амалга оширилаётган кенг қўламли ишлар ўзининг юксак самараларини бермоқда. Миллий армиямизнинг жанговар тайёргарлиги ва ҳарбий ватанпарварлик руҳи юксалмоқда, ҳарбийлик касбининг нуфузи тобора ортмоқда.

ҲАРБӢЙЛАРГА
БАҒИШЛАНАДИ

"Шарқ" нашриёт-матбаа акциядорлик компанияси мамлакатимиз Қуролли Кучларининг 20 йиллигига бағишлаб Қуролли Кучларимиз ҳарбий хизматчисининг Амир Темир ҳайкали олдида турган ҳолати акс эттирилган рангли плакатларни чиқарди. Плакатда халқимизнинг шонли ҳарбий аъёналари бардавомлигини, унинг Ватанимизни ҳимоя қилишга доимо тайёргарлигини ўзида мужассам этган чуқур маъно ифодаланган. 2012 йил тақвими ҳам ҳарбий мавзуга бағишланиб, унда тантанали равишда ҳарбий қасамёд қабул қилаётган мударри ҳарбий хизматчи акс эттирилган.

— Қуролли Кучларимизнинг шонли юбилейига бағишлаб Ўзбекистон Республикаси Фанлар академияси билан ҳамкорликда "Ўзбекистонда ҳарбий иш тарихидан" китобини нашр этмоқдамиз, — дейди "Шарқ" НМАК бош муҳаррири

Ахрор Аҳмедов. — Китобда Ўзбекистонда ҳарбий соҳанинг ташкил топишдан тортиб ҳозирги давргача бўлган ривожланиш жараёни хронологик тартибда ёритилган.

Шунингдек, Искандар Раҳмоннинг "Ватанга қасамёд" шеърлар тўплами ҳам нашрга тайёрланмоқда. Унда муаллифнинг миллий армиямиз аскарлари кўрсатаётган жасорат ва ватанпарварлик, уларнинг она Ватанимизни ҳимоя қилишга тайёргарлиги тараннум этилган асарлари жамланган.

Бундан ташқари, "Шарқ" компанияси томонидан Ўзбекистон Республикаси Қуролли Кучларининг умумҳарбий низоми, аскарлар ва офицерларнинг билимларини бойитишга хизмат қиладиган ўқув қўлланмалар нашр этилмоқда. Бундай адабиётларга олий ҳарбий ўқув юртларида ҳам эҳтиёж катта.

Р.БОНДАРЧУК,
ЎЗА муҳбири

Замон билан ҳамнафас яшаш тинимсиз ўқиш ва изланишни талаб этади. Бу зарурат, айниқса, ёшларга таълим-тарбия беришдек масъулиятли жабҳада ярқ этиб кўзга ташланади. Хабарингиз бор, Халқ таълими вазирлиги томонидан "Дарс — муқаддас" деб аталган "Умумтаълим мактабларида ўқув-тарбия жараёнини самарали ташкил этиш бўйича тавсиялар" ишлаб чиқилиб, амалиётга татбиқ этилган эди. Бу борада жойларда қатор ижобий ишлар амалга оширилаётганидан ҳам воқифмиз.

КАСБИЙ
МАҲОРАТ МАКТАБИ

Жумладан, белгиланган вазифаларнинг изчил адо этилишини таъминлаш мақсадида Навоий вилоят халқ таълими бошқармаси томонидан ҳам таълимдаги мавжуд ҳолатлар синчиқлаб ўрганиб чиқилди. Мактаб ўқувчилари ўртасида ўтказилган назорат ишлари, билимлар синовлари, фан олимпиадаларининг бориши натижалари таҳлил этилганда, баъзи ўқувчиларнинг билим, кўникма ва малакалари ДТС талабларидан паст бўлиб, бу борада ўқитувчилар етарлича иш олиб бормаётганини кўзга ташланди. Бу эса айрим ўқитувчиларнинг ўз касбий маҳорати, малакасини ошириб боришга эътибор бермаганлигини далиллаб турарди. Мазкур муаммолар ечимини топиш мақсадида ўқитувчилар учун мактаб доирасида мақсадли ўқув курслари ишлаб чиқилган махсус тартиб ва жадвал асосида ташкил этилди.

— Бошқарма ҳузурида ўтказилган навбатдан ташқари йиғилишда мақсадли ўқув курсларини ўтказиш вазифалари ишлаб чиқилди ва ҳудуддаги 359та мактаб-

га етказиб берилди, — дейди вилоят халқ таълими бошқармаси методика маркази директори Бобонор Нортжониев. — Ўқувчиларнинг киши таътил кунларида ўтказилаётган курсларнинг аҳамияти шундаки, вилоятнинг турли ҳудудларидаги таълим масканларида фаолият юритаётган 14983 нафар ўқитувчига 7 кунлик ўқув курсларида малака ошириш имкониятлари яратилган.

Мактаб доирасида ўтказилаётган ўқув курси тингловчилари вилоят халқ таълими бошқармасидан тавсия этилган саволлар асосида кириш ва чиқиш тестларини топширадилар. Бу эса ўқитувчи яна қандай билимларни эгаллаши, ўз устида ишлашни маълум маънода белгилаб беради. Машғулотларни мактаб директорлари, ўқув ишлари бўйича директор ўринбосарлари, илгор ўқитувчилар тренер сифатида замонавий педагогик усулларга таяниб, ахборот-коммуникация технологияларидан кенг фойдаланган ҳолда олиб боришади. Шунингдек, ўқувларга вилоят халқ таълими

бошқармаси мутасаддилари, методистлар, вилоят педагог кадрларни қайта тайёрлаш ва малакасини ошириш институтининг профессор-ўқитувчилари жалб этилган.

— Ўқув курсларида, хусусан, "Ўзбекистон Республикаси Президентининг "Ўзбекистон мустақилликка эришиш оstonасида" асарининг ёшлар тарбиясидаги аҳамияти тўғрисида", "Қатъий назоратда турган ҳужжатлар билан ишлаш тартиби тўғрисида", "Ўқитувчининг таълим-тарбия жараёнини ташкил этишдаги бурч ва мажбуриятлари тўғрисида" каби мавзуларга алоҳида эътибор қаратилиб, машғулотлар эркин мунозара, суҳбат, баҳс-мунозара тарзида олиб борилмоқда, — дея сўзида давом этади Б.Нортжониев. — Мактаб директори ҳузуридаги ишлаб чиқариш йиғилишида ўқув курсининг ўтказилиш натижалари муҳокама этилиб, чиқиш тестлари таҳлил этилади, навбатдаги вазифалар белгилаб олинади.

Ойбуви ОЧИЛОВА

Ўқувчиларнинг оғзаки ва ёзма нутқини ўстиришнинг самарали воситаларидан бири баён саналади. Баён боладаги мавжуд кўникма ва малакаларни фаоллаштириш имконини беради. Баён ёзиш жараёнида ўқувчининг ижодий тафаккури ўсади, хотираси, тасаввур, диққати ривожланади, воқеа ривож бўйича тартибли қайта ҳикоя қилиш, режа асосида ишлаш кўникмаси шаклланади. Маълумки, ўқувчиларнинг маънавий камолотида нутқий тафаккур, нутқий фикрлаш фаолияти ва нутқий муомаланинг ўрни ва роли алоҳида. Умуман олганда, нутқ ва фикр теранлиги доимий равишда бир-бирини бойитиб боради.

Ўқувчи баён ёзиш жараёнида табиат тасвири, инсонлар ўртасидаги муносабат, ҳулқ-атвор, ҳатти-ҳаракат ҳамда воқеа-ҳодисаларнинг сабаб-натيجаларини, оқибатларини таҳлил қилади. Бунда тасвирланаётган воқеадаги сюжет бўйича аввал нима бўлгани, кейинги воқеалар ривожини ва нима билан яқун тоғганини мушоҳада қилади. Мушоҳадалар ўқувчиларнинг бадий тасвирларни топа олиш ва ишла-та билиш кўникмаларини ривожлантиришга ҳам ёрдам беради.

Баён учун матн танлаш ҳам катта аҳамиятга эга бўлиб, мавзуси, албатта, таълимий, тарбиявий мақсадларга мос келиши муҳимдир. Шунингдек, матн ўқувчига тасвирланаётган ёрқин образлар, манзаралар, воқеа-ҳодисаларни ҳаёдан кузатиш, тасаввур этиш имкониятини бериши, ҳайратланиш, кувониш, ачиниш каби инсоний туйғуларни фаоллаштириши, ибрат олишга, қиссасдан ҳисса чиқаришга ўргатиши лозим.

Баён шуниси билан аҳамият-лики, ўқувчи матнни қайта ҳикоя қилар экан, унга ўз нуқтаи назарини, ҳис-туйғуларини ҳам қўшади. Бу жараён ўқувчининг ўз маънавий дунёсини очишига имкон беради. Баён ёзганда ўқувчининг ижодкорлик имконияти кенга-яди. Ўқитувчи ўқиб эшиттирган матн ўқувчилар томонидан пухта ўзлаштирилади. Савол-лар воситасида қайта ҳикоя қилинади ва ўқувчилар мавзунини режа асосида мазмунли, тартибли, боғланишли ҳолда ёзма баён этадилар. Баённи текширишда ўқитувчи томони-дан ўқувчиларнинг мавзуга мос режа тузгани, фикрни изчил баён этиши, услубининг раво-нлиги, имловий-ишоравий саводхонлиги, ҳусниҳати, ижодий ёндашуви бўйича билим, кўникма ва малакалари ҳисоб-га олинади.

Шу ўринда ёш ўқитувчилар эътиборда тутиши лозим бўлган бир жиҳат бор. Баён доимо фақатгина эшитилгани-дек ёзилмайди. Унинг бошқа турларидан ҳам самарали фой-даланиш лозим. Масалан, ўқитувчи ўқувчиларга бир шахс тилидан берилган матнни учинчи шахсга айлантириб баён ёздирishi (ёки ақсича) ҳамда топшириқли баён ёзди-риши мумкин. Шахсини ўзгар-тириб ёзиш талаб этиладиган баён турини ёзиш жараёнида ўқувчиларда эғалик ва шахс-сон кўшимчаларини тўғри қўллаш бўйича билим, кўник-ма ва малакалар ривожлана-ди. Топшириқли баёнда эса бирор ҳикоя ёки воқеанинг ярми ўқиб берилиб, қолган қисминини ўқувчи ижодий фикр-лаган ҳолда давом эттириши ва ақунлаши талаб этилади.

Баённи фақат ўқитувчи то-монидан охиригача ўқиб эшиттирилган матн асосидаги-на эмас, воқеабанд шеърлар, расмлар асосида ҳам ёздирishi мумкин. Бундай баён турла-ридан фойдаланиш ўқувчилар-ни янада мустақил фикрлаш-

га, ижодий ёндашувга ундай-ди. Масалан, расм асосида баён ёзишдан олдин ўқувчи-лар расмни диққат билан ку-затадилар ва оғзаки савол-жа-воб ўтказилади. Расмда акс эт-ган воқеа бир неча ўқувчи то-монидан режа асосида тартиб-ли ва боғланишли ҳикоя қилиб берилади. Ўқитувчи бун-дай баённи ёзишдан олдин ўқувчилар сўзларни такрор ёки ортиқча қўллашларига йўл қўймадиган, энг ўринли, ба-

ий услубга хос сўзлардан фой-даланиб баён этиш сўралади.

Режа бўйича ишлаш ўқув-чида воқеалар ривожига кўра тартибли қайта ҳикоя қилиш ва режа асосида ишлаш кўникмасини шакллантиради.

Кўпинча ёш ўқитувчилар баён режаси тузиб олинган, баён устида оғзаки ишлашни шу ерда тўхтатадилар. Яъни, жавоблари матнда тайёр бе-рилган жумлалардан иборат саволлар билан қийофланиша-ди. Лекин бу жараёнда таъли-мий, тарбиявий ва ривожлан-тирувчи мақсадларимиз тўла амалга ошмай қолиши мум-кин. Матн устида оғзаки иш-лашни давом эттириб, навбат-даги босқичда ўқувчиларнинг ижодий тафаккурини ўстириш-га, эркин фикрлаш, мустақил, қиёсий, танқидий муносабат билдириш кўникмасини шак-ллантиришга эътибор қаратиш керак. Бунинг учун «Айтинг-чи, сизнингча...?», «Сиз нима деб ўйлайсиз?», «Нима учун?», «Сиз унинг ўрнида бўлганин-

ўйнайди. Матнлар мавзуси ўқувчилар учун қизиқарли бўлиши керак.

Ўқитувчи ўқиб эшиттирган матн ўқувчилар томонидан яхши тушунилиши, пухта ўзлаштирилиши лозим. Ўқув-чиларнинг ўзлаштириш дара-жаси, ёш хусусиятларини ино-батга олиб, лугат устида, қийин, нотаниш сўзлар усти-да ишлаш ҳам мақсадга муво-фик, баъзи сўзларнинг маъ-нодошларини топиш ҳам матннинг ўқувчилар томонидан яхши тушунилишига ва эсда сақланишига хизмат қилади. Кетма-кет берилган саволлар асосида ўқувчилар матнни ўз сўзлари билан тартибли, маз-мунли, боғланишли ҳолда баён этадилар.

Мисол учун, ўқувчиларга она тилидан синтаксис бўли-ми бўйича олган билимлари-ни мустаҳкамлаш мақсадида эга ва кесимини тағига чизиш топшириғи сўралган қуйидаги матн асосида таълимий баён ёздирилади...

Ўқувчилар нутқини ўстиришда баённинг аҳамияти

Катта во1
chetidaagi o'yin

гизда...?» каби изланиш, фикр-лаш, таққослаш, таҳлил қилиш ва ҳулоса чиқаришга ундовчи муаммоли саволлар бериш орқали ўқувчиларни фаоллаштириш аини муддао. Баёнга фақат ёзма назорат иши тури сифатидагина қараш тўғри эмас.

Баён таълимий, тарбиявий ва ривожлантирувчи мақсадла-римизга тўла мос келишини ҳисобга олиб, уни умумлаш-тирувчи, такрорлаш дарслари-да ўтилган мавзунини мустаҳкам-лаш мақсадида ёздирish ҳам яхши натижа беради. Айниқ-са, она тили ва ўқиш фанлари тўғрақларида баён ёздирish ўқувчиларнинг оғзаки ва ёзма нутқини ўстиришда, нутқий, ижодий тафаккурини ривож-лантиришда муҳим роль

Ilg'or tajriba

chiyillaganicha naq Anvarning qarshisiga kelib, zo'rg'a to'xtadi. Anvar ustiga bostirib kelgan katta mashinadan, bahaybat g'ildiraklardan qo'rqib ketdi. Rangi oqarib, oyoqlaridan majoli ketdi, yerga o'tirib qoldi. Asabiylashgan haydovchi baland kabinadan sakrab tushib, Anvarni urisha ketdi. Odamlar ham to'plandi.

Авалло, матни бир неча ту-галланган мазмунли қисмларга тўғри ажратиш, ҳар бир қисмга сарлавҳа топиш орқали режа ту-зилади:

1. Анварнинг орзуси.
2. Катта йўл четидаги ўйин.

3. Анвар фалокат ёқаси-да.

Сўнг ўқувчилар эркин, мус-тақил фикрлашга ундовчи савол-ларга жавоб бериш орқали мат-нда ёритилган воқеа-ҳодисага шахсий муносабатларини баён этадилар. Мавзу ҳаётга боғла-нади. Матн мазмунидан келиб чиқиб, спортнинг инсон ҳаёти-даги ўрни, ўқувчиларнинг ўз қизиққан спорт турлари билан шугулланиши учун яратилган шароитлар, орзулари, мактабда ва болалар спорт мажмуалари-да ташкил этилган тўғрақлар, спортнинг ўзи танлаган тури бўйича ихтидорини ривожланти-риш учун нималар қилиш ке-раклиги тўғрисида ўз фикрла-рини билдирадилар. Шунинг-дек, ўқувчилар жараён сўнггида матн мазмунидан келиб чиқиб, «Тенгдошимга мурожаат» лойи-ҳасини ишлаб чиқишлари ҳам мумкин:

1. Спорт-соғлиқ гарови, спорт билан мунтазам шугул-ланинг.

2. Мактабда ва болалар спорт мажмуаларида ташкил этилган спорт тўғрақларига аъзо бўлинг.

3. Ҳамиша махсус ўйин майдонларида ўйнанг.

4. Йўл ҳаракати қоида-си – умр фойдаси эканини унут-манг.

Матн устида бу тарзда иш-лашда ўқувчилар кетма-кетлик асосида воқеалар ривожининг сабабларини ва нима билан ту-гаганини мушоҳада қиладилар. Мушоҳадалар одатда ўқувчилар-да шундай тасвирларни топа олиш, ишлата билиш, қиёслаш, анализ-синтез қилиш орқали ҳу-лоса чиқариш кўникмасини шак-ллантиради.

Таъкидлаганимиздек, таъли-мий мақсадларимизни амалга оширишда топшириқли баён-ларнинг аҳамияти катта. Маса-лан, «Матндаги эғалик қўшим-чалари тағига чизинг», «Қарат-иқ келишиги қўшимчасини ол-ган сўзларнинг тағига чизинг», «Матндаги сон сўз туркумига ки-рувчи сўзлар тағига чизинг» каби турли топшириқлар ўқув-чиларнинг ўтган мавзунлар юза-сидан олган билимларини аниқ-лаш ва мустаҳкамлаш имкони-ни беради.

Сўхбат жараёнида, айниқ-са, матндаги энг муҳим факт ва ҳу-лоса, асосий фикрга ўқувчилар эътиборини тортиш лозим. Сўнг ўқувчилардан берилган матнни тузилган режа асосида эниграф, ибора, бадий тасвир, кўчма маъноли сўзлар, ўхшатиш, ба-дий услубга хос сўзлардан фойдаланиб бадий услубда баён этиш сўралади.

Бу баён турини ёзиш жараё-нида ўқувчилар изланади, ақлий имкониятларини ишга солади, ҳозирги ўзбек адабий тили бой-лиқларидан унумли фойдалана-ди.

Соҳибхон МАХМУДОВА,
Учкўприк туманидаги
1-ИДУМИ директор
ўринбосари,
Халқ таълими аълочиси

Олий ва ўрта махсус таълим вазирлигида ягона электрон таълим тармоғи орқали видеоконференция ўтказилди.

Унда Президентимизнинг "Ўзбекистон мустақилликка эришиш оstonасида" номли китобини олий таълим муассасалари профессор-ўқитувчилари ва раҳбарлари орасида ўрганиш масаласи атрофида муҳокама қилинди.

Тадбирда интернет тармоғи орқали республикадаги барча таълим даргоҳларида фаолият юритаётган ректор, проректор, факультет деканлари ва кафедра мудирига Юртбошимиз асарининг мазмун-моҳияти теран тушунирилди. Ушбу китоб бўйича махсус курсдан сабоқ берувчи ўқитувчиларга унинг мазмунини аудиторияга етказиб бериш самарадорлиги бўйича маълумот берилди.

Олий ва ўрта махсус таълим вазирлиги ташаббуси билан Тошкент давлат иқтисодиёт ва Ўзбекистон давлат ҳаётини тиллари университетлари профессор-ўқитувчиларидан иборат ижодий гуруҳ томонидан "Ўзбекистон мустақилликка эришиш оstonасида" номли китобини талаба-ёшлар орасида кенг тарғиб этишга қўмаклашувчи ўқув-услубий қўлланма тузилди. 7 минг нусхада чоп этилган ўқув-услубий қўлланмани ўрганиш учун 26 соатлиқ ўқув дастури, 18 соат маъруза ва 8 соат семинар ишлаб чиқилди.

Шунингдек, махсус курсни ўқитишда талабаларнинг миллий ўзлигини англаш, мустақил Ватанга ва миллий аъёнларга садоқат туйғуларини мустаҳкамлашда профессор-ўқитувчиларнинг билими, малакаси ва педагогик маҳорати ёрдамда таълим технологияси ва ўқув-тақдирот техникасида фаол фойдаланиш усуллари муҳокама қилинди.

Алишер Навоий номидаги Наманган вилояти мусикали драма ва комедия театрида академик концерт дастури бўлиб ўтди.

Унда ижро этилган мумтоз санъатимиз намуналари ва жаҳон мусикаси дурдоналари санъат ихлосмандларида катта таассурот қолдирди.

Концертнинг биринчи қисмида Наманган санъат коллежи ўқитувчи ва ўқувчилари томонидан жаҳон мумтоз мусика санъатининг ўлмас асарлари юксак маҳорат билан ижро этилди. Шунингдек, инглиз, француз, рус, ўзбек халқ куйи ва қўшиқлари мухлисларга хуш кайфият бағишланди.

— Аънавий тарзда ўтказиб келинаётган мазкур тадбир вилоятимизнинг санъатсевар халқига, айниқса, ёш истеъодларга юксак маънавий қўнғини бағишламоқда, — дейди "Нихол" мукофоти совриндори Шахзода Хасанова. — Биз, санъаткорлар, халқимиз маънавиятини юксалтиришга, адабиёт ва санъатимизни ривожлантиришга қаратаётган юксак эътибори учун Президентимиздан беҳад миннатдоримиз.

Концертнинг иккинчи қисмида ижро этилган ўзбек миллий мумтоз куйи ва қўшиқлари, замонавий лирик тароналар мусика ихлосмандлари қалбини ром этди.

Қумқўрғон туманидаги 27-умумий ўрта таълим мактабда таълим рус тилида олиб бориладиган синфлар ҳамда мазкур фанга қизиқувчи ўқувчилар иштирокида тадбир бўлиб ўтди.

Тажрибали ўқитувчи Раъно Жўраева ташаббуси билан ташкил этилган мазкур тадбирда бошланғич синф ўқувчилари томонидан айтилган шеърлар, образларга қўнган ҳарфлар саҳналари мусиқий композициялар уйғунлигида кўтаринки кайфиятда ижро этилди.

Мактабда фаолият юритаётган рус тили йўналишидаги тўғаракинг фаол аъзолари Шохда Омонова, Барчиной Абдимуратова, Ситора Эшонкулова, Нигора Зиёдуллаева рус миллий қўшиқ ва рақсларини ижро этишди.

Ўқувчилар ўртасида "Севимли эртак ҳаҳрамонлари" мавзусида ташкиллаштирилган расмлар қўриқ-танловида ҳам болаҳонлар ўз маҳоратларини намойиш этишди. Болаҳонлар ихлосдорликка ундаган бу жараён тадбирга келган ота-оналарда ҳам катта қизиқиш уйғотди.

Тадбир сўнггида фаол ўқувчилар мактаб маъмурияти томонидан фахрий ёрлиқлар билан тақдирланди.

Республика Ички ишлар вазирлигининг маданият саройида Янги йил байрамига бағишланган тадбирлар давом этмоқда.

Саройнинг кириш залида қад ростлаган баланд кўм-кўрарча ва сеvimли образлар — Қорбобо ва Қорқиз бу ерга келган болаҳонларни хуш кайфиятда кутиб олишди. Улар сафида кичкинтойларнинг шодлигига шерик бўлиш ниятида турган эртак ва мултифильм ҳаҳрамонлари ҳам ўзига хос кўринишда намойиш бўлишди.

— Бундай тадбирлар ҳар йили соҳада хизмат қилаётган ходимларнинг фарзандлари иштирокида ўтказилади, — дейди ИИБ маданият саройи бошлиғи, полковник Юсуф Авазметов. — Бу йил ҳам 23 декабрдан 8 январгача кунига тўрт маҳалдан ташкил этиладиган байрам дастурида асосан фарзандларимиз учун замонавий ва миллий ҳаҳрамонлар иштирокида эртак намойиш этилиб, сўнг Қорбобо байрам соҳасини тақдир этди.

ЎЗА ва махсус мухбирларимиз йўлаган материаллар асосида тайёрланди.

ДУНЁНИНГ МАФКУРАВИЙ МАНЗАРАСИ

ундан ёшлар қанчалик хабардор

Низомий номидаги Тошкент давлат педагогика университетида Республика миллий ғоя ва мафкура илмий-амалий маркази билан ҳамкорликда «Дунёнинг мафкуравий манзараси» мавзусида семинар бўлиб ўтди.

Тадбирда университетнинг бошланғич таълим, дефектология, педагогика-психология, санъат, табиат фанлари факультетларининг барча гуруҳ мураббийлари, профессор-ўқитувчилар иштирок этди. Университет ректори Улугбек Иноятгов тадбирда ёшларнинг маънавий, ахлоқий жиҳатдан ҳам ибратли бўлиши, мафкуравий дунёқарашининг шаклланишида мураббийларнинг ўрни беқийсслиги, талабаларнинг ютуғу камчиликлари бевосита устоз-мураббийларига ҳам тегишли эканлигини таъкидлади. Шундан сўнг мавзуга доир маърузалар тингланди.

Семинар жараёнида, айниқса, Республика миллий ғоя ва мафкура илмий-амалий маркази раҳбари Муҳаммаджон Қуроновнинг мавзуга доир маърузаси барчанинг бирдек қизиқишига сабаб бўлди. Инсоннинг руҳий дунёсини издан чиқариш мақсадини кўзда тутадиган мафкуравий, ғоявий ва информацион хуружлар, улардан ёшларни асраш учун чуқур билим зарурлиги, кадрлар тайёрлаш со-

айтиб ўтилди, мисоллар келтирилди.

— Бугунги тадбирда гуруҳ мураббийси ўзида мужассам этиши керак бўлган хислатлар, педагогик технологияларни нафақат таълим, балки таълимнинг узвий бир бўлағи бўлган тарбия жараёнига ҳам кенг жорий қилиш, маънавият соатларини намунали ташкил этиш тўғрисида батафсил маълумотлар берилди, мулоҳазалар билдирилди, — дейди табиат фанлари факультети катта ўқитувчиси Мухайё Фуломова. — Аминманки, бугунги семинарда ўртага ташланган мулоҳазалар, берилган аниқ кўрсатмалар, мисоллар ўқитувчи-мураббийларнинг кейинги фаолиятида асқотати.

Семинарда иштирокчилар мавзу юзасидан ўзларини қизиқтирган саволларга жавоб олишди.

Санобар ЖУМАНОВА,
«Ma'rifat» мухбири

Seminar

ҳасида амалга оширилаётган ислохотлар, ёшларни миллий ғояга содиқ этиб тарбиялаш, оила ва таълим муассасаси ҳамкорлиги каби муҳим йўналишлар муҳокама этилди. Шунингдек, Юртбошимиз Исрол Каримовнинг «Ўзбекистон мустақилликка эришиш оstonасида» китобида бу борада долзарб фикрлар билдирилгани

ИЖОДИЙ УЧРАШУВ

Пойтахтимизнинг Миробод туманидаги 328-мактабда ўқувчи-ёшларнинг сеvimли наشري — «Tong yulduzi» газетаси ижодкорлари билан ижодий учрашув бўлиб ўтди.

Ижодий кечани ўқувчилар газетасида эълон қилинган шеърларни ёд айтиш билан бошлаб берилди. Шундан сўнг, ўқитувчи ўқувчилар ҳамда ижодкорлар бугунги кунда ёш авлоднинг китоб мутлоа қилиши, газет ва журналларни ўқиб бориши, бунда мактаб-махалла—оила ҳамкорлиги каби мавзуларда ўзаро суҳбатлашди.

Тахририят вакиллари газетасида бугунги кунда ўқувчи-ёшларнинг ижод намуналарига кенг ўрин берилаётгани, ўз навбатида Ватан, дўстлик, одоб-ахлоқ, мактаб, билим олиш каби мавзулардаги шеър ва ҳикоялар, фикр

ва мулоҳазалар мунтазам чоп этилаётганини алоҳида таъкидлаб ўтишди.

— Бундай ижодий учрашувлар, маънавий-маърифий тадбирлар ўқувчиларнинг ижодий фаоллигини оширади, — дейди мактаб директорининг маънавий-маърифий ишлар бўйича ўринбосари Гулҳебра Умарова. — Илм масканида бўлаётган бадий кечаларда ўқувчилар «Tong yulduzi» газетасида эълон қилинаётган тенгдошларининг ижодий ишларидан унумли фойдаланмоқдалар.

Тадбирда ўз саволлари билан фаол иштирок этган ўқувчилар тахририятнинг совғасига эга бўлди. Ижодий учрашув ўқувчи-ёшларнинг шўх куй-қўшиқ ва рақслари билан давом этди.

Дилором ШОҒАЙЗЕВА,
мактабнинг она тили ва адабиёт фани ўқитувчиси

ИҚТИДОРНИ ИЛҲОМЛАНТИРГАН ТАШАББУС

Гарчи йигирма биринчи асрни технологиялар асри дея таърифлашда китобнинг аҳамияти беқийс. Чунки, буюқ аждодларимиз мана шу китоб орқали мукамалликка эришишган, ҳатто улар забт этган қўққилар хали-ҳануз инсониятни лол қолдириб келади.

Ўқувчиларни китобга ошно қилиш, уларнинг ақлий ҳамда интеллектуал салоҳиятини ошириш мақсадида Зангиота туманидаги 15-мактабда «Кичик академия», яъни китобхонлар тўғраги ўз фаолиятини бошлади. Икки йил муқаддам мактабнинг етакчи ўқувчиларини жамлаган «Ўйла, изла, топ» ўйини ташкил этилган бўлиб, у академия очилгунга қадар фаолиятда бўлди ва маълум бир қоидага эга эди. Яъни, бир ҳафтада бир марта ўтказиладиган ўйин учун битта бадий китоб ўқиш, ўйин аъзосига қўйиладиган асосий талаб эди. Энг қўн китоб ўқиган ва саволларга тўғри жавоб берган иштирокчи совғалар билан тақдирланиб, танлов ғолиби сифатида мактаб фах-

Yangilik

ри ойнасига расми қўйиларди.

Рағбат ва мактов ҳамиша ёшларни интилишга қорлаб туради. Шу сабабли ўқувчилар талайгина китоб ўқишга ва

баҳорлаган тавсиясига эга бўлиши керак, — дейди ушбу ташаббус ташкилотчиси, мактаб директори Ибодулло Бобожонов. — У ерда ҳар бир ўқувчининг билим олишига алоҳида эътибор берилиб, мунтазам назорат остида бўлади. Амагга ошираётган ишларнинг натижаси ўлароқ ўқувчилар турли олимпиадаларда фаол иштирок этмоқда. Жумладан, 7-синф ўқувчиси Алишер Қодиров Республика ёш китобхонлар танловида фахрли иккинчи ўринни эгаллагани ҳаммамизга қўнғон бағишлади.

Бундан ташқари, туман Аҳборот-ресурс маркази билан ҳам ҳамкорлик йўлга қўйилган. У ерда ўқувчилар керакли китоблардан бемалол фойдаланишлари, бўш вақтларини мазмунли ўтказишлари учун етарли шароит яратилган.

Дониёр СУННАТОВ,
Зангиота туманидаги
15-мактаб она тили ва
адабиёт фани ўқитувчиси

Ўқитувчи дарсга кирар экан, қирқ беш дақиқа ичида машғулот мақсадларига эришиш учун ҳаракат қилади. Бу мақсадлар олдиндан тайёрлаб келган ўқитувчи конспекти — дарс ишланмасида ҳам ўз ифодасини топади. Янги мавзу юзасидан ўқувчиларга билим бериш, ўтилган дарсларни мустаҳкамлаш, бир сўз билан айтганда, қўтилган натижаларни қўлга киритишда энг муҳим омиллардан бири унинг дарсга умумий ва кундалик тайёргарлиги ҳисобланади.

Хўш, бугун умумтаълим мактаби ўқитувчиси дарс бошланишидан олдин унга қай даражада тайёргарлик кўрмоқда? Гарчи ўқув режасидаги мавзу хотирасида мустаҳкам сақланса-да, бир неча йиллар мобайнида мавзуга тааллуқли янги илмий ва назарий кашфиётлар, қўшимча маълумотларнинг қўпайиб бораётганлиги ўқитувчи зиммасига дарсга жиддий тайёргарлик кўриш масъулиятини юклайди. Шундай экан, ҳар бир дарс ўқитувчи учун янги доvon, ўқувчилар учун эса қўтилмаган совға бўлиши лозим. Бунинг учун эса ўқитувчи фаолияти ривожига йўналтирилган умумий ҳамда ҳар бир дарс олдиндан кўриладиган кундалик тайёргарликка жиддий муносабатда бўлиши лозим.

Жорий ўқув йилида ишлаб чиқилиб, жойларга етказилган "Дарс — муқаддас" тавсиялар мажмуасида ҳам ўқитувчининг дарсга кундалик ва умумий тайёргарлигига алоҳида ўрин ажратилган. Бу бежиз эмас, албатта. Тавсиялар мажмуини ишлаб чиқишдан мақсад ҳам аслида ўқитувчиларни қийнаб келадиган қатор саволларга ойдинлик киритиш, педагогик фаолиятида қарийб ҳар куни дуч келадиган муаммоларни қай усулда бартараф этиш йўллари кўрсатишдан иборат. Жумладан, ўқитувчи дарсга қандай қилиб умумий тайёргарлик кўради ёки унинг кундалик тайёргарлиги нима-ларни ўз ичига қамраб олмоғи даркор?

Шу ва масалага дахлдор бўлган бошқа саволларга мутахассислар факри орқали жавоб топишга ҳаракат қилдик.

Республика таълим маркази директори ўринбосари Нарзикул Турдиев бу ҳақда шундай дейди:

— Дарсга тайёргарлик кўриш уни ўтказишдан кўпроқ вақтни талаб қилиши табиий. Ушбу энг муҳим жараён ҳар бир фанга алоҳида эътиборни талаб этади. Кўпроқ амалиёт билан боғлиқ фанларда дарс олдиндан ўқув-лаборатория жиҳозлари, меҳнат қуроллари, спорт анжомларини дарс-ларга шай ҳолатга келтириш тайёргарлигининг дастлабки босқичидир. Физика, кимё ва биология фанлари ўқитувчилари лаборатория машғулоти мавжуд мавзуларда тайёргарликни бир кун олдин амалга оширгани мақсадга мувофиқ. Чунки, ҳаммамизга маълум, ҳар бир жиҳознинг сақланиш қонун-қоидалари, фойдаланиш муддатлари бўлади. Масалан, магнит узок вақт нам ёхуд темир буюм олдида турса ўз кучини қисман ёки бутунлай йўқотиши мумкин. Бу эса магнит билан боғлиқ лаборатория машғулоти сифатига салбий таъсир кўрсатишига олиб келади. Худди шунингдек, реактивлар ҳам маълум муддатдан сўнг таъсир кучига эга бўлмаслиги табиий. Бу каби камчиликлар аниқланган тақдирда ўқитувчи Республика таълим маркази

ва Мультимедиа умумтаълим дастурларини ривожлантириш маркази томонидан барча мактабларга етказиб берилган ҳар бир ўқув дастуридаги мавзуга тегишли лаборатория машғулоти видео, анимацион ва электрон қўлланмаларидан фойдаланиши керак.

муайян синф ўқувчиларига мос умумий тайёргарликни олиб боришга имкон яратеди. Умумий тайёргарлик ҳам ўзига хос мезонлар асосида олиб борилади. Қўшимча адабиётлар, методик-дидактик материаллар йиғиш ва уларни таҳлил қилиш, кўргазмали қуроллар, очик дарслар, тадбирлар сценарийларини тайёрлаш, кутубхона, оммавий ахборот воситалари ва интернет имкониятларидан фойдаланган ҳолда қизиқарли маълумотлар тўплаш сингари масалалар ҳам умумий тайёргарлик таркибига қиради. Натижада ўқитувчининг кундалик тайёргарлиги ҳам нисбатан осонлашади. Бу борада маҳоратли педагоглар тажрибасидан ўринли фойдаланган ҳолда билимларни бойитиш ёш ўқитувчилар учун фойдадан холи бўлмайди.

Насиба Умрзокова, Сирдарё вилояти Янгиер шаҳридаги 9-мактабнинг она тили ва адабиёт фани ўқитувчиси:

— Ёзги таътил давомиди

унинг жиҳозларини тайёрлайман. Тарқатма материаллар, техник воситалар, слайдлар, видеолар ва бошқа воситаларни текшириб оламан. Сўнгра дарсни назорат қилиш турини ишлаб чиқаман. Ўқувчилар билимини баҳолаш учун тестлар, луғат-диктантлар, саволларни ҳозирлаб, шу орқали улар билимини мустаҳкамлаб оламан. Дарсда иштирок этган ўқувчиларни баҳолаш учун эса уч хил усулдан фойдаланаман. Биринчиси — ўз-ўзини баҳолаш. Ўқувчи берилган имкониятларнинг нечасидан фойдаланди — буни ўзи белгилаб боради. Иккинчиси — ўқувчилар якка тартибда баҳоланади. Учинчиси усул рағбат шаклида бўлиб, гуруҳ аъзолари бирдек баҳоланади. Баҳолаш тартибларини ҳам дарс методлари, усулларига қараб аввалдан белгилаб оламан.

Шу билан бирга мавзуларни ўқишда фанлараро боғлиқликни таъминлаш,

"Дарс — муқаддас"

дарснинг технологик харитаси)да дарсга тайёргарлик кўришнинг қарийб барча мезонлари ўз ифодасини топади. Бу эса умумтаълим мактаби директорининг ўқув ишлари бўйича ўринбосари зиммасига катта вазифаларни юклаши табиий. Барчага маълум, директор ўринбосари ҳар бир ўқитувчининг дарс ишланмасини кўздан кечириб, унинг аниқ, белги-ланган талаб ва меъёрлар асосида ишлаб чиқилганини назорат қилади. Зарур ўринларда ўқитувчиларга методик ёрдам кўрсатиши ёки тажрибали устозларга бириктириши мумкин.

Сергей туманидаги 300-мактаб директорининг ўқув ишлари бўйича ўринбосари Муқаддас Солихова таълим муассасасида "Дарс — муқаддас" тавсиялар мажмуи асосида ўқитувчиларнинг дарс-ларга тайёргарлиги ҳақида қуйидагиларни маълум қилди:

— Аввало, мактабимизда тавсиялар мажмуининг ҳар бир банди ўқитувчиларга батафсил тушунтирилди. Бу жараён фан методбирлаш-маларида ҳам таҳлил қилиниб, аниқ вазифалар белги-ланди. Ўқитувчиларнинг дарсга умумий ва кундалик тайёргарлигини назорат қилиш учун уларнинг ҳар бир мавзу учун ёзилган дарс ишланмаларини кўздан кечиримиз. Дарснинг мақсад ва вазифалари, барча босқичлари, ҳатто баҳолаш тартибларига ҳам ўз ифодасини топганини текшириб, дарс услубига қараб тарқатма материаллар, кўргазмали қуроллар, савол ва топшириқларнинг тайёрлигини, педагогик технологияларнинг мавжудлигини назорат қиламиз. Дарс ишланмасида бирор камчилик ёки хато аниқланган тақдирда ўқитувчиларга методик кўмак кўрсатилади, йўл-йўриқ ва маслаҳатлар берилади. Шунингдек, ўқитувчиларнинг дарсга тайёргарлигини ўтказилган дарс таҳлилларида ҳам кузатиб борамиз. Албатта, ўқитувчи муваффақияти унинг дарсга қай даражада тайёргарлик кўргани билан чамбар-час боғлиқ. Масалан, умумий тайёргарликни кўргаз-малар қурол, плакат, қўшимча адабиёт ва тарқатма материаллар сифатига қараб баҳолашимиз мумкин.

Ўқитувчининг дарсга тайёргарлиги кўришдаги барча машаққатлари таълим жараёнида ўзининг ижобий таъсирини кўрсатиши аниқ. Бу ютуқ, аввало, ўқувчи дунёқара-ши, интеллектуал салоҳияти ва маънавиятининг юксалишида яққол кўзга ташланади. Зеро, илм олиш, изланиш ва интилиш билан ривожланган тажриба инсондан доимий ҳаракатни талаб этади.

Санжар РУСТАМОВ,
"Ma'rifat" мухбири

ЎҚИТУВЧИНING ДАРСГА ТАЙЁРГАРЛИГИ

муваффақиятга эришишнинг дастлабки омили

Ўқувчилар лаборатория машғулотларини мультимедиа воситалари ёрдамида куза-тишлари ёки махсус ишлаб чиқилган компьютер дастури орқали мустақил бажариш-лари учун барча имконият-лар мавжуд.

Дарсга тайёргарлик кўришда ўқитувчи дарс ўтиш методларини танлаши, қўшимча дидактик матери-алларни шай ҳолатга келти-риши муҳим. Бунинг учун аввало ўқитувчи дарсни ре-жалаштириш дафтарини қўлга олади. Навбатдаги мавзунинг белгилагач, ўқув дарслиги ҳамда ўқитувчилар учун мўлжаллаб чиқарилган методик қўлланмадаги дарс тавсияларини ўрганиб чиқиши лозим. Умумий тай-ёргарлик чоғида ҳозирлаб қўйган мавзуга мос савол-лар, қўшимча маълумотлар, илм-фан янгиликларини ҳам ўз режасига киритиши мақ-садга мувофиқ. Шу билан бирга, кўргазмали қуроллар ва бошқа зарур жиҳозларни тахт ҳолга келтиради.

Дарҳақиқат, ҳар бир ўқитувчи дарсларга ўз били-ми, тажрибаси ва имконият-ларига қараб тайёргарлик кўради. Умумтаълим мактаб-лари ўқитувчилари ўқув йили охирида мактаб дирек-торининг ўқув ишлари бўйи-ча ўринбосаридан навбатда-ги ўқув йилида қайси синф-ларга дарс ўтиши ҳақидаги маълумотларни олади. Бу эса ёзги таътил давомиди

шахсий иш режамини ишлаб чиқдим. Уни тузишда йил календари ва тақвим-мавзу режасини ўзаро солиштири-дим. Байрам ва дам олиш кунларини ҳисоблаб, иш ре-жамда узилиш бўлмаслиги-га эътибор қаратдим. Шун-дан сўнг, бўлимлар юзаси-дан савол ва топшириқлар, кўргазмали қуроллар тайёр-ладим. Ёзги таътилда "Оролчага саёҳат", "Ким эп-чил, ким чақон?" кўргазма-ли қуролларини, "Заковат" ўйини сценарийларини иш-лаб чиқдим. Ўқувчиларнинг она тили ва адабиёт фанла-рига қизиқишини ошириш, билимларини янада бойи-тиш мақсадида қўшимча ада-биётлар, методик тавсиялар, тажрибали ўқитувчиларнинг газети ва журналларда чоп этилган дарс ишланмалари-ни йиғиб бораман. Умумий тайёргарлик кўришда ана шу материаллардан унумли фойдаландим. Ҳар бир дарсга кундалик тайёргар-лик жараёнида эса, аввало дарснинг мақсад ва вазифа-ларини белгилаб, уни қан-дай тартибда ўтказаман — суҳбат, амалий машғулот ва бошқаларни белгилаб ола-ман. Навбатдаги ишим дарс методини танлашдан иборат. Синф ўқувчиларини гуруҳларга бўламаним, ин-дивидуал, дебат, саёҳат... Дарс методи аниқ бўлгач,

ўқувчиларни юртимиз ва хо-риждаги энг муҳим воқеа-ҳодисалардан бохабар қилиб бориш ҳам ўқитувчи-нинг умумий тайёргарлиги-га қиради. Турли машқлар-ни бажариш жараёнида ав-валдан тайёрлаб олган янги-лик ва маълумотлардан фой-даланиб, ўқувчиларнинг та-рих, санъат, адабиёт, гео-графия сингари фанлардан эгаллаган билимларини мустаҳкамлаш дарс самара-дорлигини оширади. Маса-лан, яқиндагина кенг миқёс-да ўтказилган "Янги авлод" болалар ижодий фестивали ҳақидаги ахборотларни мавзулар ичига сингдириб юбордим. Бу каби тайёргар-ликлар менинг дарсни ҳеч қандай қийинчиликсиз, му-ваффақиятли ташкил эти-шимга кўмаклашади. Шу боис ҳам дарсга кирар экан-ман, кўнглимда бугун ўқувчи-ларим нимадир янгиликка, ҳаётим билимга эга бўлади, деган аниқ ишонч бўлади.

Ўқитувчининг дарсга тай-ёргарлиги муайян қонун-қоидалар асосида белгилаб қўйилган эмас. Пухта тайёр-гарликни фақатгина дарс са-марадорлиги, ўқувчиларнинг ўзлаштириш даражасига қўра билан баҳолаш мумкин. Шундай бўлса-да, ўқитувчи-нинг дарсга қай даражада тайёргарлик кўргани унинг дарс ишланмасида яққол кўзга ташланади. Ўқитувчи учун тузилиши мажбурий бўлган дарс ишланмаси(-

ТАДБИРКОР-ДИЗАЙНЕРНИНГ ҲАЁТ ҚЎШИҒИ

Кимки заҳмат чекмади,
Роҳатга ҳам етмади.

Ўзбек қизлари, аёллари ҳақида гап кетганда, албатта, уларга қўли гул, чевар, пазанда каби сифатларни берамиз. Улар тиккан чопону дўппиларни хузув қилиб киямиз, таомларини севиб истемол қиламиз. Бизнинг қаҳрамонимиз ҳам шундайлардан бири, десак муболага бўлмас. Кўнгли болаларча бегубор, серғайрат, ҳар бир ҳаракатидан ҳаётга бўлган меҳри, яшашга иштиёқи баландлиги сезилиб туради. Ҳамсухбат бўлар экансиз, ундаги шижоат беихтиёр сизга ҳам ўтади.

— Бундан тўрт йил олдин Қарши шаҳридаги 10-мактабга таълим муассасасида ишлаб юрган кезларим болажонларни хурсанд қилиш мақсадида тошбақа ясаган эдим, — дейди Зулфия Алимбоева. — Оддий керакдас қоғоздан ясалган бу ўйинчоқнинг кутганимдан ҳам аъло даражада чиқши, ҳеч бир фирма маҳсулотидан қолишмаслиги келажакдаги ишларимнинг дебочаси бўлди. Болаларнинг қувончи чексизлигини айтмасизми, «Ростдан ҳам ўзингиз ясадингизми, боғча опа! Бизларга яна ўйинчоқлар — қуёнча, типратикон, жўжа ясаб беринг» дейишлари менга илҳом бағишларди.

У энди юрганда ҳам, турганда ҳам янги асар ҳақида ўйлар, қандай қилса, болажонларга ҳам завқ улашди, ҳам маънавий олами кенгайишига ёрдам беради. Энг муҳими, ясаганлари бола соғлиғига зарар етказмаслиги ва унда ўзбекона кўриниш, ўзбекона руҳ мужассам бўлиши зарур эди. Керакдас қоғозлар, газета ва картонлар ижодкорнинг асосий хомашёсига айланди. Соатлаб ўтириб инсон ақлини қувонтирадиган, ҳайратини оширадиган турли хил кўғирчоқлар, ўйинчоқлар, эртақ қаҳрамонлари — типратикон, пингвин ва пингвинчалар, чол-кампир, қизалоқ, «матрёшка» —

буларнинг барчасини у оддий қоғоздан ясади. Ҳаёлий нарсани ҳеч бир қолишсиз табиий воситалар ёрдамида реал нарсага айлантирди. Бунинг учун қоғоз қўйқимлари ҳамир ёрдамида бир-бирига гипс қилиб уланади, сўнг кўш нурида қурилади; яна устидан қоғоз бўлакакли ёпиштирилиб, бир-икки кунга офтобда қўйилади. Яхшилаб қурилган ярим тайёр ўйинчоққа қалам ва мойбўёқлар ёрдами-

Ibrat

да керакли аъзолар — соч, қош, кўз, бурун, оғиз, қўл, оёқ чизилади. Чизилган кийимнинг ҳеч бир матодан фарқ қилмаслиги устанинг маҳоратидан бўлса керак. Рассомлик ишлари тутагач, у яна икки-уч соатга офтобда қурилади ва лак билан бўялади. Қарабсизки, маҳсулот тайёр. Унинг энди «нима десанг, деявер, хоҳласанг кел, суҳбат қурамыз», дегандек туришидан бу ўйинчоқ қоғоздан ясалган, муаллифи оддийгина аёл — қаршилик опа, десак, ишонгингиз келмайди. Чунки у яратган ҳар бир асар худди шундай бетакрор, табиий, эзгуликка чорловчи, болаларга завқ ула-

шувчи. Шунинг учунми, бугун опанинг бўш вақти жуда кам, буюртмалари эса, қалашиб ётибди. Бугун бу боғчадан, эртага унисидан буюртмачилар оқиб келаверади. Ижодкор уларнинг ҳеч бирини хафа қилмайди, ҳеч қайсисига «йўқ» демайди. Негаки, унинг мақсади: кимгадир нафи тегиб яшаш, инсонларга қувонч улашиш, ўзидан эзгу ном, яхши из қолдириш. У ёш авлод тарбиясига бефарқ эмас. Ҳар бир ясаган кўғирчоғи ана шундай эзгу ишларга хизмат қилишини истади ва, шунинг учунми, тиним билмайди, изланади, нималардир яратади. Энг муҳими, ўша нималардир болажонларни ҳайратлантириб, уларга завқ улашиб келмоқда. Келган даромад эса, тadbirkor-дизайнернинг пешона тери билан топган ҳалол ризқи, фарзандларининг насибаси.

— Баландлиги ҳар ярим метр келадиган оппоқ либосли келин-кўғирчоқ ясамоқчиман, — дея орзулари билан ўртоқлашади суҳбатдошим. — Миллийлигимиз акс этиб туриши лозимлиги ҳақида алоҳида тўхталаямман. Ўйлайманки, бу — шахримизда ягона «келин кўғирчоқ» бўлади. 15-20 кун вақт талаб қилса керак. Муҳими, бу эмас. Асосийси, ясаганларим инсонларга завқ улашса бўлгани.

Шоир Умар Хайём таъбирича, дунёнинг самари бўлган инсон умрини эзгу ишларга бағишламоғи, шоду хуррамлик билан ўтказмоғи ва ҳар жиҳатдан камолот сари интилимоғи зарур. Зулфия Алимбоева худди шундай умр кечираётганлардан. У ҳаёт қўшиғини яратган асарлари орқали айтиб келмоқда.

Моҳигул ҚОСИМОВА

Қарши

«Ma'rifat» — 2011

«Ma'rifat» газетаси доимо хонадонимиз меҳмони. Муаллифлар, журналистлар, талабалар ҳамда газетхонлар билан ғойибона учрашиб туриш бир олам таассурот беради кишига.

Мактаб ўқитувчиси бўлганим боисми, газетани varaqlar ekanman, ruknlar rang-barangligiga e'tibor qarataman. Уларнинг қай бирдан дars davomida фойдаланиш кераклигини режалаштираман. Газетанинг йиллик таҳлиллари шахсий кутубхонамиздан ўрин олган. Айниқса, муаллиф Ҳ.Тўйманованинг «Xislat» руқни остида ўтган йил давомида эълон қилинган мақолаларини қизиқиб ўқидим.

ДИЛДАГИ ГАПЛАР

Янги ўқув йилидан маънавият соатларини айнан шу руқидан фойдаланган ҳолда ўтказишни йўлга қўйганман. Руқндаги rang-baranglik ўқувчилар ўртасида жонли мулоқотла қўл келмоқда.

«Диёнат» сарлавҳаси остида берилган биринчи мақоладаги ҳаётий воқеалар, кўнглини ўртговчи гаплар ҳамда сеvimли ёзувчимиз Ў.Ҳошимовнинг ибратомуз ҳикояси ҳеч кимни бефарқ қолдирмаслиги аниқ. «Маърифатпарварлик» мавзусидаги 2-мақолада уч лавҳа, қаҳрамонларнинг илм-маърифатга интилиши кишини мулоҳазага чорлайди. Тарихий манбалар билан боғлиқ маълумотлар ҳам ўқитувчи-га асқотлади.

Элпарвар юртдошларимиз ҳақидаги «Ватанга муҳаббат» номли мақолани ўқитган кишининг қалби фахр-ғурурга тўлиши муқаррар. Муаллиф ёзганидек: «Ўз уясига дон ортиб келатган чумолини кузатганда, денгиз тубида сузиб юрган дельфин ёки балиққа назар тушганда... кўнгилдан нима кечали?

Мақолалардаги узвийлик, танланган мавзуларнинг долзарблиги ҳам бугунги кун учун айни мудлодир. Диёнат маърифатпарварликка ундайди. Маърифатпарварлик эса меҳр-оқибатда мужассам. Бу мужассамлик бағрикенгликда янада тўлиқроқ ўз аксини топади. Бағрикенглик тadbirkorлик томон йўл очса, ўз навбатида, тadbirkor хушмуомала бўлиши лозим. Хушмуомала инсон эса эл-юртта, Ватанга муҳаббат ҳиссини ўзида жамлаган бўлиши табиий. Ватанга муҳаббат меҳмондўстлик ришталарида ўз аксини топади. Бу жиҳатларни ўзида жо қилган инсон, албатта, ор-номусли, виждонли эмасми? Виждонли, ор-номусли инсон эса ҳамisha сабр-қаноатли бўлади.

Хушмуомалалик ҳақидаги мақола тарбия соатларида ўқитувчи ва синф раҳбарига яқин кўмакчи бўлади. Мен муаллифнинг кузатишларидан «Ширинсузлик — инсон кўрки» номли дарсимда фойдаландим. Мақолада келтирилган «Кимга, қачон, қаерда нима дейилади?» саволи ёрдамида тайёрланган слайд ва кўргазма 7-синф ўқувчиларида катта қизиқиш уйғотди. Уларнинг нутқида, муомала маданиятидаги ўзгариш мени қувонтирди.

Диллар НОРМУРОВА,
Термиз шаҳридаги
11-мактаб ўқитувчиси

МУАЛЛИМА / МОҲИР БЎЛСА...

Наманган шаҳридаги 1-давлат ихтисослашган умумий ўрта таълим мактабидан 1 минг 236 ўғил-қиз сабоқ олмоқда.

Инглиз тили фанига ихтисослаштирилган таълим масканида танлов асосида қабул қилинган иқтидорли болалар жамланган. Бу ерда таълим самарадорлигини таъминлаш мақсадида ҳар бир дars янги педагогик технологиялар ва интерфаол усуллардан кенг фойдаланилган ҳолда, тажрибали педагоглар томонидан олиб борилмоқда. Ўқувчилар билимини янада мустаҳкамлаш учун фанлар бўйича турли тўғарақлар ташкил этилган.

Мактабда самарали дars ўтиш усуллари бўйича ўқитувчилар ўртасида тахриба алмашиш аънаъага айланган. Ўқитувчилар «Сеҳрли сўз», «Менинг ҳуқуқ ва бурчларим», «Атроф-муҳитни асранг», «Буюк ва муқаддассан, мустақил Ватан!» каби мавзуларда ўзлари тайёрлаган семинар машгулотларини мунтазам ўтказмоқдалар.

Суратда: ўқитувчи Зарина Тортикова 4-синф ўқувчилари билан.

Хотам МАМАДАЛИЕВ (ЎЗА) олган сурат.

МЕТОДИСТ МЕТОДИК МАНБАЛАРГА БОЙ(МИ?)

Мактабгача таълим муассасасида таълим-тарбия жараёнининг самарали ташкил этилишида методист фаолияти муҳим аҳамиятга эга. Методист ҳар бир тарбиячига ўз вақтида амалий ёрдам бериши зарур. Шу боис у тарбиячидан бир қадам олдинда юрмаса, шу босқининг методик ишларини ижобий баҳолаб бўлмайди.

Халқ таълими вазирлиги томонидан тасдиқланган «Мактабгача таълим муассасаларида таълим-тарбия жараёнини режалаштириш» методик тавсиясида белгиланганидек: «Мактабгача таълим муассасаси методисти барча гуруҳларнинг ривожланиш кўрсаткичларини кўриб чиқади ва таҳлил қилади. Қайси йўналиш бўйича ривожланиш кўрсаткичи паст бўлса, тарбиячиларга тавсиялар беради, сўнгра мактабгача таълим муассасаси бўйича ривожланиш кўрсаткичларини умумлаштиради...».

«Методист» сўзи педагогик изоҳли луғатда «Бирор ўқув фанини ўқитиш ёки тарбиявий ишлар методикаси соҳасидаги мутахассис» дея изоҳланган. Ўз-ўзидан кўриниб турибдики, МТМ методистиға боғчадаги жуда кўп омиллар боғлиқ. Шунинг учун Юнусобод тумани халқ таълими муассасалари фаолиятини методик таъминлаш ва ташкил этиш бўлимида «Ёш методистлар маркази» ташкил этилган. Ҳар ойда икки-уч маротаба йиғилайдиган ёш методистлар бу марказ қошида ўзаро тажриба алмашишади. Марказ раҳбари 206-мак-

таб-боғча таълими мажмуаси методисти Ақида Раупова бу хусусда шундай дейди:

— Марказимизга 35 нафар уч йилдан беш йилгача иш стажига эга бўлган методистлар жалб қилинади. Биз улар билан мактабгача таълим муассасасининг ижодий йиллик режасини тузиш, муассасанинг ички назоратини методик томондан тарбиячилар тажрибасига суянган ҳолда олиб бориш, методистнинг фаолияти учун зарур методик ишланмалар юзасидан мунозарага киришамиз. Шунингдек, ҳар бир методистнинг индивидуал йўналишлари бўйича гуруҳ доирасида тажрибасини ўрганамиз.

Олайлик, туманимиздаги 47-МТМ методисти Зиёда Аҳмедова ёш, ўз устида ишлайдиган, тиришқоқ ходимлардан. У икки йилдан бери ноанъанавий машғулотлар ўтказиш бўйича ўз маҳоратини ошириб келмоқда. Бунинг самараси ўларок, З.Аҳмедова методистлигида МТМда ўтказилган очик машғулотлар ва байрам эртаклари кўпчилигининг эътиборига тушмоқда. Марказ ўз олдига қўйган ўрганиш, изланиш, янгиликлар яратиш ҳамда ўргатиш мақсадиға

амалда ҳам тўлиқ риоя этапти.

554-МТМ методисти Нодира Иброҳимовани мактабгача таълим муассасаларида «Очик эшиклар кўни»ни ўтказиш бўйича иш олиб бораётган вазиятда учратдик. Н.Иброҳимова шундай дейди:

— Икки йилдан буён марказда кўп амалий ишларни ўргандим. Хусусан, янги ўқув йили бошланиши муносабати билан «Очик эшиклар кўни» тадбирини ўтказганимизда методист қандай бўлиши кераклигини амалий ўргандим. Амалий-назарий семинарлар, мактабгача таълим муассасасида

Tahlil

туман бўйича мавзули кўрик-танловларни ўтказишда бевосита иштирок этиб амалий тажрибаларни бойитдим. Тарбиячилар билан ишлаш ҳамда уларга маслаҳат-кўрсатмаларни қай вазиятда йўналтириш ҳам методистдан синчковлик талаб қилади. Ҳар бир фурсатни болаларға бағишлаб ўтказётган тарбиячига четдан туриб ундай қилинг, бундай қилинг, дейиш методистға ярашмайди. Бунинг учун аввало методист — болалар — тарбиячи ўртасида узвий алоқа ўрнатилиши керак. Яъни, методистлар болаларни баҳолашмайди, уларнинг билимлари сифатини аниқлайди, мониторинг қилади. Ана шу мақсадда

«Болажон» давлат дастури мезонлари асосида саволнома тузганмиз. Методист саволларни боласага тик турган ҳолда, жиддий қиёфада бериши мумкин эмас. Чунки, бундай шaroитда бола билганини ҳам айтмаслиги ёки тарбиячи билан мулоқотга киришмаслиги мумкин. Бу ҳолатда ўйин фаолияти асқотди. Олайлик, болалардаги илк математик тасаввурларни шакллантириш бўйича қуйидагича вазиятни қўллаш мумкин:

— Bolajonlar, o'lkamizda hozir qaysi fasl?

— Qish.

— Qarang, tashqarida op-poq qor yog'ayapti. Qorbo'ron o'yinashni yaxshi ko'rasizmi?

Ha, deb javob berganlaridan so'ng:

— Qishda o'lkamizga qanday qushlar uchib keladi? — deya so'raymiz.

— Qarg'a, — deb aytishlari tabiiy.

— Endi, aytinch, daraxt shoxidagi 5ta qarg'adan 2tasi uchib ketasa, nechta qush qoladi?...

Шу тарзда савол берилса, болаларнинг кўрсаткичлари юқори бўлиши табиий. МТМларнинг айнан ўзида методистнинг иш олиб боришини ўрганиш мақсадиға 555-МТМ методисти Моҳира Муҳаммад-лиева фаолияти билан танишдик. Тўпланган методик қўлланмалар, тарқатма материаллар, образли кўргазмалар, ҳар бир машғулот учун алоҳида кўргазмалари

йиғма жилдларини кўрсата туриб, «методистнинг ўзи методик қўлланмаларға бой бўлмаса, тарбиячилар билан ишлашға қийналади, — дея сўзида давом этди. — Масалан, олти ёшли боланинг саводхонлик даражасини аниқлашимиз учун буюк сиймолар ҳақида суҳбат олиб борадиган бўлсак, Алишер Навоий, Мирзо Бобур, Ибн Сино каби зотларнинг портретлари бўлиши керак. Ёки мавзули кўрик-танлов — «Диққат светофор»ни ташкиллаштириш учун ўқув қуроллари ва транспорт воситаларини, йўл белгилари ва светофор ясашни методист билими лозим. Тортиноқ, камгап, киришмили бўлмаган, адаптация жараёни қийин ва кеч ўтаётган болаларни икtidори паст деб, иккинчи даражаға ташлаб қўйишға ҳаққимиз йўқ. Аксинча, улар билан кўпроқ психологик-руҳлантирувчи, ўйин машғулотлари, образли суҳбатлар қўйишға шaroит ярати бериш керак».

Демак, кўриниб турибдики, методистнинг иш шaroити тўқислиги, уларнинг методик манбаларға бой бўлиши ҳар томонлама таълим-тарбия сифатини оширади. Бироқ, ҳозир камғурухли, яъни бештагача гуруҳи бор МТМларда методист фаолият кўрсатмайди. Олти ва ундан кўп гуруҳли МТМлардагина методист штати жорий этилади. Бунда камғурухли МТМларда тарбиячилар зиммасига икки баварар масъулият юклатилади.

Насиба ЭРХОНОВА,
«Ma'rifat» мухбири

«ТАЪТИЛДА ҲАМ МАШҒУЛМИЗ»

Ўсиб келаётган ёш авлоднинг ҳар томонлама етук, замон билан ҳамнафас бўлиб вояға етишида педагог кадрларнинг ўз билим ва салоҳиятини мунтазам ривожлантириб бориши долзарб вазифа саналади. Шу маънода қишки таътил кунлари Тошкент юридик коллежида ўқитувчилар учун «Компьютер ва ахборот-коммуникация технологияларидан амалда фойдаланиш кўникмаларини шакллантириш» мавзусида 24 соатлик ўқув машғулотлари ташкил этилди.

Jarayon

Машғулотлар коллеж «Ахборот технологиялари маркази» ўқитувчилари томонидан 8 гуруҳға бўлиниб ўтказилди. Ўқув дастуриға биноан дастлаб педагог ходимларнинг ахборот-коммуникация технологияларидан фойдаланиш бўйича билимларини аниқлаш мақсадиға кириш тест синовлари олинди.

Машғулотларда мамлакатимизда компьютер ва ахборот технологиялари, телекоммуникация ҳамда маълумот узатиш тармоқлари, интернет хизматларини ривожлантириш, уларни дунё стан-

дартларига етказиш ва шу асосда ахборотлашган жамият сари жадал интилиш мақсадиға амалға оширилаётган ишлар ҳақида батафсил маълумотлар берилди. Шунингдек, педагог ходимларға ахборот-коммуникация технологиялари ва интернетдан оқилона ва мақсадли фойдаланиш йўллари ўргатилди.

Коллеж директорининг ўқув ишлари бўйича муовини В.Латипов шундай дейди:

— Қишки таътил кунларида ташкиллаштирилган ушбу ўқув машғулотларида назарий билимларнинг компьютерда амалий ишлар асосида ташкил этилаётгани албатта, ўз самарасини кўрсатади.

Машғулотлар якунида иштирокчи педагог ходимлардан ахборот-коммуникация технологияларидан фойдаланиш бўйича якуний тест синовлари олиниши режалаштирилган.

Н.МАТКАРИМОВА,
Тошкент юридик коллежи
Ахборот технологиялари
маркази бошлиғи

«ДИЛНАВО»НИНГ ИКТИДОРЛИ ҚИЗЛАРИ

(Давоми. Боши 1-бетда.)

Мактабда ўқувчилар фортепиано, халқ чолғу асбоблари, торли ва дамли чолғулар ижрочилиги, аккардеон, хореография ва тасвирий санъат йўналишлари бўйича сабоқ олмоқда. Мактаб қошидаги «Дилнаво» дуторчи қизлар ансамбли қатнашчилари «Янги авлод - 2011» бола-

лар ижодиёти фестивалининг республика босқичида торли асбоблар йўналиши бўйича ғолибликни қўлга киритган.

Суратларда: мактаб ўқувчиси Зуҳра Қамбарова ва ўқитувчи Нодира Турсунова «Дилнаво» ансамбли қизлари билан.

Ҳотам МАМАДАЛИЕВ (ЎЗА) олган суратлар.

ANGLANGAN BURCH — TO'G'RI TANLANGAN YO'L

Mavzu: Huquqiy javobgarlik. (8-sinf)

Darsning maqsadi: Ta'limiy: o'quvchilarga huquqiy javobgarlik tushunchasi va mamlakatimiz qonunchiligida belgilangan huquqiy javobgarlik turlari hamda tartibli tushuntirish. **Tarbiyaviy:** Yuksak axloqiy fazilatlar bilan o'zgalarga namuna bo'la olishga o'rgatish va jamiyat hayotida ijtimoiy-huquqiy faol bo'lish tuyg'usini tarbiyalash.

Rivojlantruvchi: Jamiyatlardagi voqea va hodisalarga mantiqiy tafakkur qilgan holda munosabat bildirish olish yaroqatini rivojlantirish, zarur ilmiy, g'oyaviy, tarbiyaviy xulosalar chiqarishga o'rgatish.

Dars turi: Aralash.

Darsning jihozlari:

O'zbekiston Respublikasi Konstitutsiyasi, darslik, Jinoyat-protsessual kodeks, Ma'muriy javobgarlik to'g'risidagi kodeks, Mehnat kodeksi, tarqatma material.

Darsda qo'llaniladigan asosiy tushuncha va atamalar: Huquqiy javobgarlik, intizomiy, ma'muriy, jinoyi javobgarliklar, huquqiy normalar, sud tartibi, ma'muriy tartib, intizomiy tartib,

tizimi va qayd etish qoidasi, elektr energiyasidan foydalanish qoidalarini buzish, atrof-muhitni, tarixiy va madaniy yodgorliklarni muhofaza qilish sohasidagi huquqbuzarliklar;

f) G'ayriqonuniy ravishda qasddan yoki ehtiyotsizlik natijasida qilingan harakat yoki harakatsizlik;

Berilgan topshiriqqa reglament oldindan aytiladi va berilgan javoblar qatorlar bilan almashirilib, javoblar boshqa o'quvchilar ishtirokida tekshiriladi. O'quvchilar javoblarini almashirib bo'lganidan so'ng o'qituvchi doskaga vat-manga katta qilib yozilgan javob kalitini ilib qo'yadi. O'quvchilar tekshirib doskada yozib qo'yilgan ballarini qo'yishadi va javob varqalarini egasiga qaytarib berishadi.

Atamalariga mos to'g'ri ta'riflar:

1	2	3	4	5
e	d	b	a	c

O'qituvchi hamkorligida aniqlangan to'g'ri javoblar farqi 50 foizdan yuqori bo'lsa o'qituvchining mavzuni o'zlashtirganini, undan

Yanvar — tarix va huquq fanlari oyligi

jarima, jazo.

Darsda qo'llaniladigan metodlar va usullar: suhbat, munozara, guruhlarda ishlash.

Darsning borishi:

Tashkiliy qism.

a) salomlashish,

b) davomlatni aniqlash,

c) sinf xonasi va o'quvchilarning darsga tayyorgarligini tekshirish.

O'qituvchi: — Avgali darslarimizda "Huquqbuzarlik", huquqbuzarlik turlari, uning belgilari bilan tanishgan edik. Olgan bilimlarimizni quyidagi topshiriqlar bilan takrorlab olamiz.

O'quvchilarga oldindan tayyorlab kelingan savol-topshiriqlar beriladi.

«Atamalariga mos ta'riflarni belgilang» shartida quyida keltirilgan atamalar ostiga ta'riflarning mos tushadiganini belgilash lozim:

1. Huquqbuzarlik.

2. Ma'muriy huquqbuzarlik.

3. Ijtimoiy xavfliik.

4. Intizomiy huquqbuzarlik.

5. Jinoyat.

a) Ishga, o'qishga kech qolish; ishga, o'qishga sababsiz kelmaslik, sababsiz ketib qolish, spirtli ichimliklar iste'mol qilib kelish;

b) Huquqbuzarning jamiyatning qadriyatlariga tajovuz qilishi, inson hayotiga suiqasid qilishi, davlat va boshqa insonlarga zarar keltirishi, mol-mulkini nobud qilishi, jamiyat manfaatlariga zarar keltirishi;

d) Jinoyat JK bilan taqiq-langan, aybli, ijtimoiy xavfli qilmish (harakat yoki harakatsizlik) jazo qo'llash bilan topilgan huquqbuzarlik;

e) Mayda bezorilik, yo'l harakati va transport vositalaridan foydalanish qoidalarini, pasport

kam bo'lsa o'zlashtira olmaganini bildiradi.

O'qituvchi kam ball olgan o'quvchilarga tushkunlikka tushmasliklarini aytib, yangi mavzu bayoni va uni mustahkamlash jarayonida faol ishtirok etishga undab, yangi mavzuni e'lon qiladi.

Yangi mavzu bayoni:

O'qituvchi: — Endi darslikni oching. Bugun siz bilan o'rganadigan yangi mavzu:

"Huquqiy javobgarlik". Bugun biz darsda huquqiy javobgarlik tushunchasi, mamlakatimiz qonunchiligida belgilab qo'yilgan huquqiy javobgarlik turlari va ularning tartibi bilan tanishamiz.

Huquqbuzarlik uchun jazoning muqarrarliligi, har qanday huquqbuzarlik ma'lum bir javobgarlik bilan bog'langanligi tabiiy hol. Lekin ijtimoiy javobgarlikning barcha shakllari doim huquqiy javobgarlik bilan aynan bir xil emas. Huquqiy normalarga asoslangan va davlat majburlov normalari bilan bog'liq bo'lgan javobgarlik huquqiy javobgarlikni tashkil qiladi.

Huquqiy javobgarlik — huquqbuzarlikni sodir etgan shaxsning huquq normalariga asoslangan, o'z qilmishi uchun javob berish va davlat majburlov choralarini ko'rinishidagi oqibat-larga duchor bo'lish va ularni boshdan kechirishdir. Oldingi darsimizda biz huquqbuzarlik va ularning turlari bilan tanishgan edik, qani kim ularni sanab beradi?

O'qituvchi ushbu savol-javob orqali oldingi shartda ball ololmagan o'quvchilarga ballarini yaxshilab olish imkoniyatini beradi, huquqbuzarlik turlarini ularidan so'rab olib darsini davom ettiradi.

(Davomi 9-betda.)

Жамиятнинг демократлаштириш, модернизациялаш ва иқтисодий эркинлаштириш, суд-ҳуқуқ соҳасини ислоҳ қилиш жараёнида юридик таълимнинг аҳамияти беқийс. Чунки у ислохотларнинг ҳуқуқий асосларини яратиб, фуқароларнинг ҳуқуқ ва эркинликларини ҳимоялаш, ҳуқуқий онги ва маданиятини юксалтиришнинг мустаҳкам таъинчидир. Бу тўғрисида мулоҳаза юритган даврда суҳбати иштирокчилари юридик таълимдаги ютуқ ва муаммоларни муҳокама қилар экан, ўз таклиф ва мулоҳазаларини ҳам билдириб ўтдилар.

Мирзасуп РУСТАМБОВ, ТДЮИ ректори, юридик фанлар доктори, профессор:

— Мустақиллигимизнинг 20 йиллик тантаналари бағишлаган шукҳ ҳали ҳеч биримизни тарк этгани йўқ. Истиклол бизга мусуво бўлган ҳуқуқларимизни қайтариб бергани билан ҳам қадри-дир. Ҳуқуқий демократик давлат ва фуқаролик жамиятини барпо этишда эса юридик таълим ҳал қилувчи аҳамиятга эга. Фуқароларнинг ҳуқуқ ва эркинликларини ҳимоя қилиш, ҳокимият органлари томонидан қабул қилинадиған қонун ва қарорларнинг сифати кўп жиҳатдан юридик таълимдаги ислохотлар билан ҳам-барчас боғлиқ.

Президентимиз Исрол Каримов 2001 йили Олий Мажлиснинг 2-чақириги 6-сессиясида суълаган мавзусидада юридик таълим ва ҳуқуқшунослик фани ўқитилишини танқидий жиҳатдан таҳлил қилиб, «Мамлакатимизда ҳуқуқшуносларни тарбиялаш иши ҳамон эскича олиб боришда, ўқитиш дастурларининг сифати, айниқса, ҳуқуқнинг устувор йўна-лишлари бўйича зомонавий талабларга жавоб бермайди. Улар-да эскича ёндашув ва таъминлаш ҳанузгача сақланиб қолмоқда. Ўқитувчиларнинг ўзини қайта тай-ёрлаш ва касб маҳоратини оши-риш тизими ҳамон паст савияда қолмоқда. Улар ўз маҳоратлари-ни ошириш устида деярли ишла-майди. Иختисослашган юридик адабиётларни, дарслик ва услу-бий қўлланмаларни нашр этиш иши ҳам мутлақо паст даража-сида эмас. Лўнда қилиб айтган-да, таълим жараёни ҳамда юри-дик амалиётни илмий жиҳатдан таъминлаш лозим бўлган ҳуқуқшунослик фани замон талаб-ларидан орқада қолган», — дея таъкидлаган эди.

Ушбу мулоҳазалардан тегиш-ли хулосалар чиқарган ҳолда ин-ститут жамоаси томонидан бир қатор ишлар амалга оширилди. Жўмладан, бакалаврият учун 45 та, магистратура учун 56та ўқув дастурининг янги авлоди яратил-ди. Улардан бугунги кўнда нафа-қат ТДЮИда, балки республика-мизнинг бarcha юридик факультет-ларида фойдаланилмоқда.

Мамлакатимизда юридик таъ-лим ва ҳуқуқшунослик фанининг илмий-услубий асослари ҳамда давлат таълим стандартлари тўлиқ шакллантирилган. Эндиликда уларни давр талабларидан келиб чиққан ҳолда зомонавий педаго-гик технологиялар воситасида янада тақомиллаштириш, ўқув жараёни ва илмий-тадқиқот иш-ларининг самарадорлигини оши-риш каби қўллаб масъулиятли вазифаларни бажариш зарур. Зеро, юридик соҳа истиқболи ислохотларнинг пировард натижа-сига бевосита боғлиқ.

Ҳозирга қадар институт про-фессор-ўқитувчилари томонидан 239та дарслик (шўндан 56таси лотин ёзувида асосланган ўзбек алифбосида, 7таси қорақалпоқ тилида чоп этилди, улардан 24таси коллежлар, 4таси эса умумтаълим мактаблари учун), 634та ўқув қўлланма, 678та ўқув-услубий қўлланма тайёрланиб, ўқув жараёнига татбиқ этилди. Институтда 2та масофали ўқитиш

қўрилмаси, 2та интернет-синф, 7та компьютер синфи ва 4та элек-трон кутубхона фаолият кўрсат-моқда. Дарс ва амалий маш-ғултлар сифатини таҳлил қилиб бориш, ўқув жараёнини назорат этиш мақсадида аудиториаларга видеокамералар ўрнатилган.

Мутахассисларимиз 225та мо-нография, 349та рисола, 27та қонунга шарҳ, 146та конферен-ция материаллари, 69та илмий тўплам тайёрлаб чоп эттиришди. Институтда юридик фанлар ном-зоди (доктори) илмий даражаси-ни олиш учун диссертациялар ҳимояси бўйича иختисослашган 3та кенгаш фаолият олиб бор-моқда. Ўтган йиллар мобайнида 37та докторлик ва 155та ном-зодлар диссертацияси ёқланди. Турдош олий таълим муассаса-лари учун ҳам юқори малакали юридик кадрлар тайёрлашга

Dolzarb mavzu

ютуқларини аҳоли ўртасида тарғиб қилиш, фуқароларнинг ҳуқуқий онги ва маданиятини юксалтириш иш-лари кўнайитиришга салбий таъсир кўрсатади.

Равшан ИКРОМОВ, Ўзбекистон Миллий университети ҳуқуқшунослик факультети декани, юридик фанлар ном-зоди, доцент:

— Ҳақиқатан ҳам, дарсликлар масаласига, қадрлар тайёрлашга жиддий эътибор қаратишимиз, талаба ва битирувчиларимизни ҳар томонлама қўллаб-қувватла-шимиз лозим. Олайлик, ҳар йили факультетимизни 100 нафар атрофида бакалавр ва 30 нафар-га яқин магистр битириб чиқмоқ-да. Уларнинг ўз соҳалари бўйича иш топишига қўмаклашиш, ҳалқ ҳўжалигининг битирувчиларимиз-га бўлган эътиёжини ўрганиш мақсадида факультетда махсус ишчи гуруҳ тузилган. Ушбу гуруҳ битирувчиларни мавжуд иш жой-лари билан таништириш, улар-нинг ишга жойлашишини мони-торинг қилиш ҳамда иш бериу-вчилар талабидан келиб чиққан ҳол-да амалиётни ўташ бўйича тавсиялар бериш билан шуғулланади. Бу

хуқуқи кафедраси республика бўйича турли йўна-лишларда 6280та давра суҳбати, 956та семинар, 285та илмий-ама-лий анжуман ташкил этилди. Ушбу битириладар ҳуқуқни муҳофаза қилиш идоралари ходимлари, Олий Мажлис, ҳалқ депутатлари вилоят, шаҳар ва туман кенгаш-лари депутатлари, соҳа мутахас-сислари иштирок этдилар.

Мустақиллигимизнинг 20 йил-лиги арафасида «Менинг ҳуқуқ ва бурчларим» мавзусида иншолар танлови уюштирилди. Бўндан ташқари, жорий йилнинг ўтган даври мобайнида «Ёшларни иж-тимой қўллаб-қувватлаш тўғри-сида»-ги ҳамда «Вояга етмаганлар ўртасида назоратсизлик ва ҳуқуқбузарликларнинг профилакти-каси тўғрисида»-ги қонунларнинг моҳиятини тушунириш бўйича 1150 га яқин давра суҳбати ва у-рашувлар ўтказилди. Битирувчи-ларнинг ишга жойлашишига қўмаклашиш, истеъодли ёшлар-ни қўллаб-қувватлаш борасида анжуманлар ташкил этиб келин-моқда.

Мазкур тадбирлар ўқувчи-ёшларда соғлом турмуш тарзини, ҳуқуқий маданиятни шаклланти-

этиёж борлигини кўрсатди.

Ушбу бўшлиқни олий таълим муассасаларининг битирувчилари ҳисобидан тўлдириш чоралари кўрилмоқда. Шу мақсадда 2011 йил битирувчилари ишга тақсим-ланди. Жўмладан, Тошкент дав-лат педагогика университетидан 23 нафар, Тошкент давлат юри-дик институтидан 18 нафар, Ўзбе-кистон Миллий университетидан 19 нафар битирувчи академик лицей ва касб-хўнар коллежла-рига юборилди.

Шоҳназар БОБОКУЛОВ, Тошкент давлат юридик ин-ституту қошидаги академик лицей директори:

— Оқигини айтиш керак, ана шу тақсимот биз учун айни му-дао бўлди. Ўқитувчи ўз фанини чуқур билимоли, ўзига ва ўқувчи-ларга талабчан бўлиши, ибрат кўрсата олиши даркор. Биз пе-дагогларнинг нафақат ўз соҳала-ри, балки замонавий таълим тех-нологиялари, ҳорийий тилларни ўрганиш бўйича ҳам малакасини оширишга жиддий эътибор қара-таямиз.

Ёшларнинг лицей ва коллеж-ларда ўқийдиган даври ҳам руҳий, ҳам ҳисмоний ривожланишидаги энг нозик паллага тўғри келади. Шу боис ўқувчиларимизнинг ҳар бир ҳаракати эътиборли бўли-шимиз, ота-оналар ва маҳалла-қўй билан доимий алоқани сақ-лашимиз лозим. Лицейда амалга оширилган маънавий-маърифий ишлар ўрганиб чиқилиб, хулоса-лар асосида тарбиявий ишларни олиб боришга доир барча режа-лар қайта ишлаб чиқилди. Дарс-дан ташқари ўтказиладиган тад-бирлар ва фан тўғралакли ўқув-чиларнинг бўш вақтини унумли ўтказишга хизмат қилмоқ-да.

Бирок ёшлар ўртасида ҳуқуқбузарлик ва жиноятчилик ҳолатлари ураётгани ҳуқуқий таъ-лим-тарбия сифати ва самарадор-лигини янада ошириш лозимли-гини кўрсатади. Бу борада таълим муассасаларида ўқувчиларни дар-сларга тўлиқ жалб этиш, таълим жараёнига янги педагогик техно-логияларни жорий этиш, умум-таълим мактаблари би-тирувчиларини лицей ва коллеж-ларга тўлиқ қамраб олиш, бити-рувчиларни тўлиқ ишга жойлаш-тириш олдимизда турган муҳим вазифалардан ҳисобланади.

Замон талаблари асосида юри-дик таълимни қайта қўриб чиқиш, бу жараёнга нафақат ҳуқуқшунос-лар, балки кенг жамоатчилик, та-лабаларнинг ҳам фаол иштироки-ни таъминлайдиган механиз-ларни жорий этиш пайти келди. Ҳуқуқий адабиётларни содда, барча учун тушунарли тилда тай-ёрлаш ва нашр қилиш, ҳуқуқий тарғиботи фанат маъруза ўқиш тарзида эмас, интерфол усуллар, ҳаётий воқеаларни мустақил ша-рҳлаш каби усулларда олиб бо-риш лозим.

Битирувчиларни иш билан таъ-минлаш мониторинг, ҳалқ ҳўжа-лигининг мутахассисларга бўлган эътиёжини ўрганиш натижалари ҳам таълим муассасалари етук кадрлар тайёрлаш учун таълим дастурларини тақомиллаштири-ш лозимлигини кўрсатади.

2011 йил март-апрель ойлари-да олий таълим муас-сасаларининг профессор-ўқитув-чилари иштирокida 2011/2012 ўқиш йили учун ўрта махсус, касб-хўнар таълими тизимининг педа-гог кадрларга бўлган эътиёжи фанлар қосимида ўрганилди. Тах-лиллар ҳуқуқшунослик фани бўйича 100 нафар мутахассисга

ANGLANGAN BURCH — TO'G'RI TANLANGAN YO'L

(Davomi. Boshi 8-betda.)

O'qituvchi: — Huquqbuzarlik turlari huquqiy javobgarlik turlariga mutanosibdir.

Masalan: Fuqarolik huquq-buzarlik—fuqaroviy (moddiy) huquqiy javobgarlikni; ma'muriy huquqbuzarlik—ma'muriy-huquqiy javobgarlikni; Intizomiy huquqbuzarlik—intizomiy javobgarlikni; Jinoyi huquqbu-zarlik—jinoiy javobgarlikni keltirib chiqaradi.

Huquqiy javobgarlik sud tar-tibida, ma'muriy tartibda yoki intizomiy tartibda amalga oshiriladi.

O'qituvchi har bir huquqiy javobgarlik turlarini doskaga yozib, izohlab tushuntiradi.

Intizomiy — O'zbekiston Respublikasi Mehnat kodeksining 181-moddasiga binoan quyidagi turlardan iboratdir:

Hayfsan, jarima solish, mehnat shartnomasini bekor qilish.

Intizomiy jazolar ishga qabul qilish huquqiga ega bo'lgan shaxslar (organlar) tomonidan qo'llaniladi.

Fuqaroviy — fuqarolik hu-quqbuzarligi uchun aybdor shaxsning to'liq moddiy va ma'naviy javob berishidir.

Ma'muriy jazolar quyidagilar: Jarima, haqini to'lash sharti bilan buyumni olib qo'yish, buyumni musodara qilish, maxsus huquqdan (transport vositasini boshqarish huquqidan, ov qilish huquqidan) mahrum qilish, ma'muriy qamoq: 3 sutkadan 15 sutkagacha, ayrim hollarda 30 sutkagacha.

Jinoyi — Jinoyat-protsessual kodeksining 43-moddasiga binoan, quyidagilar:

Jarima, muayyan huquqdan mahrum qilish, axloq tuzatish ishlari, xizmat bo'yicha cheklash, intizomiy qismga jo'natish, ozodlikdan mahrum qilish.

Mahkumlarga asosiy ja-zolardan tashqari quyidagi qo'shimcha jazo ham beriladi:

Harbiy yoki maxsus unvonidan mahrum qilish, huquqni tiklash javobgarligi — nohaq buzilgan huquqlarini tiklash, bajarilmagan majburiyatlarini bajarishdan iborat.

O'qituvchi dars mavzusini mamlakatimizdagi bugungi huquqiy islohotlar bilan bog'laydi:

2010-yil 12-noyabrda Pre-zidentimiz I.A.Karimov O'zbe-kiston Respublikasi Oliy Majlisi Qonunchilik palatasi va Senatning qo'shma majlisidagi ma'ruzasida ta'kidlaganlaridek, mamlaka-timizda so'nggi o'n yilda ozodlikdan mahrum qilish joylarida saqlanayotgan mahbuslar soni ikki baravardan ko'proq qamovning o'zi huquqiy sohadagi islohotlarning qanday ijobiy natija berayotganidan dalolat beradi. Ma'lumki, O'zbekistonda 2008-yilning yanvaridan boshlab o'lim jazosi bekor qilindi va uning o'rninga umrbod yoki uzoq muddatli ozodlikdan mahrum qilish jazo turi joriy etildi. Bu ulkan ishlar Xalqaro hamjamiyatning katta e'tibor va e'tirofiy sazovor bo'lgani ijtimoiy-siyosiy aha-miyatga molik o'ta muhim voqeadir. O'zbekistonda dunyo-dagi eng liberal jinoiy jazo tizimlaridan biri yaratildi. Xalqaro

ekspertlarning qiyosiy tahlili shuni ko'rsatadiki, umrbod ozodlikdan mahrum qilish jazosi Germaniya va Polshada 5ta, Belgiya va Rossiyada 6ta, Daniyada 9ta, Shveysiyada 13ta, Fransiyada 18ta, Gollandiyada 19 ta jinoiyat turi bo'yicha tayinlanishi mumkin.

O'zbekistonda esa umrbod ozodlikdan mahrum qilish fav-qulodda jazo chorasi bo'lib, faqat ikki turdagi jinoiyat, ya'ni javob-garlikni og'irlashtiruvchi holatlarda qasddan odam o'ldirish va terrorizm uchun tayinlanadi. Ushbu jazo turi bizning mamlakatimizda xotin-qizlarga, jinoiyat sodir etgan paytda 18 yoshga yetmagan shaxslarga va yoshi 60 yoshdan oshgan erkaklarga nisbatan qo'llanishi mumkin emas. Bu dalillar O'zbekiston mustaqillikka erish-ganidan keyin huquqiy sohada ham insonparvarlik g'oyalarga katta ahamiyat qaratilayotganini dalillaydi.

Yangi mavzuni mustah-kamlash

Mavzu bo'yicha o'quvchilarning olgan bilimlarini mustahkamlash uchun "5 daqiqalik fikrlar testi" o'tkaziladi.

O'qituvchi: — Men o'qigan fikraro to'g'ri bo'lsa "Ha", noto'g'ri bo'lsa "YO'Q" deb javob berasiz.

1. Hayfsan — intizomiy jazo turiga kiradi.

2. Maxsus huquqdan mahrum qilish jazosi jinoiy jazo turiga kiradi.

3. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2005-yil 1-avgustdagi "O'zbekiston Respublikasida o'lim jazosini bekor qilish to'g'risida"gi farmoniga ko'ra 2008-yilning 1-yanvaridan boshlab O'zbekiston Respublikasida o'lim jazosi bekor qilinib, uning o'rninga umrbod yoki uzoq muddatga ozodlikdan mahrum etish jazosi joriy etilishi belgilandi.

4. Intizomiy qismga jo'natish jazosi ma'muriy jazo turiga kiradi.

5. Ma'muriy qamoq ayrim hollarda 30 sutkagacha beriladi.

O'quvchilar o'zaro daftarlari-
ni almashirib, bir-birlarining javob-larini tekshiradilar. Doskaga to'g'ri javoblar ilinadi.

Bu topshiriq eng kam ball to'plagan o'quvchilarning ballarini to'ldirib olishlariga va o'quv-chilarning dars jarayonida faol-lashishga xizmat qiladi.

Darsni yakunlash

O'quvchilarning dars davomida to'plagan ballari umumlashtiriladi va sinf jurnaliga hamda kundalik daftarga qo'yiladi.

Uyga vazifa:

O'quvchilarga mavzuni o'qib o'rganish, dars jarayonida qo'llanilgan tayanch tushun-chalarni tahlil qilish va quyidagi savollarga o'z mulohazasiga tayangan holda javob yozib kelish topshiriladi.

Sizningcha, qanday xarakter xususiyatlari va qanday harakat o'smirlarni jinoiyat sodir etishga olib keladi?

Qonunni hurmat qilmaslik, jazolarni maslik tuyg' uchun qanday oqibatlarni keltirib chiqaradi?

Muhayyo AHMEDOVA, Sergeli tumanidagi 303-maktabdagi huquq fani o'qituvchisi, "Yilning eng yaxshi fan o'qituvchisi — 2011" respublika ko'rik-tanlovi g'olibi

МАЛАКАЛИ КАДРЛАР ТАЙЁРЛАШ — БОШ МЕЗОН

Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2006 йил 17 апрелдаги «Ўзбекистон Республикасида 2006—2010 йилларда хизмат кўрсатиш ва сервис соҳасини ривожлантиришни жадаллаштириш чора-тадбирлари тўғрисида»ги қарори ижросини таъминлаш мақсадида институтда кейинги йилларда туризм соҳасига оид янги таълим йўналишлари очилди.

Мамлакатимизнинг банк-молия тизимини малакали кадрлар билан таъминлаш мақсадида учта янги таълим йўналиши ташкил этилди. Ҳозир институтда бакалаврият таълим йўналиши бўйича касб таълими, иқтисодиёт, менежмент, маркетинг, молия, банк иши, бухгалтерия ҳисоби ва аудит, сугурта иши, газначилик иши, аҳоли ва туристларнинг овқатланишини ташкил этиш сервиси, туризм менежменти, туризм маркетинги, туризмда операторлик хизматини ташкиллаштириш, туризм ва меҳмонхона хўжалиғи сервиси, магистратурада тармоқлар иқтисодиёти, маркетинг, банк ва кредит riskлари, аудит, халқаро туризмнинг операторлик хизматлари, туристик хизмат ва хизмат кўрсатишни ташкил этиш каби таълим йўналишлари ва мутахассисликлари бўйича кадрлар тайёрланмоқда.

Институтда ўқув жараёни учта факультет, магистратура бўлими, битта қайта тайёрлаш ва малака ошириш марказида олиб борилаётган. Уларда ўн тўртта кафедра бўлиб, факультетлар бўйича тақсимланган. Магистратура бўлимида 116 нафар, бакалаврият эса 1829 нафар талаба тахсил олмоқда.

Ижтимоий-иқтисодий ривожланишнинг замонавий босқичида хизматлар ва сервис соҳаси аҳамияти ошиб бораётган. Шу нусхага назардан Президентимизнинг 2006 йил 17 апрелдаги ва 2007 йил 21 майдаги қарорларида хизмат кўрсатиш ва сервис соҳаларининг ривожланиши иқтисодий ислохотларнинг устувор вазифаларидан бири сифатида белгиланган. Зеро, институт жамоаси олдида хизмат кўрсатиш ва сервис соҳаларини юқори малакали кадрлар билан таъминлаш вазифаси қўйилган.

2009-2010 ўқув йилида таълим дарғоҳини 514 нафар бакалавр ва 31 нафар магистр битирди. Улардан 90 нафар бакалавр ва 10 нафар магистр давлат гранти асосида тахсил олди. Битирувчиларнинг 95 фоизи иш билан таъминланди.

Таълим сифати барча давлатлар олимлари диққат-эътиборида бўлиши шубҳасиз. Ушбу масала бўйича халқаро грантларда иштирок этишни мўлжаллаб, — деди институт ректори Ғайрат Қудратов. — Ўқув дарғоҳимизда «Ўзбекистонда олий таълим тизимида сифат таъминоти: UQASE модели» мавзусида чет эл гранти асосида фаолият олиб борилаётган. Олий таълимнинг энг муҳим вазифаларидан бири замонавий ўқув дастурлари асосида юқори малакали, рақобатбардор кадрлар тайёрлашни таъминлаш

1931 йил 15 февралда Тошкент давлат университетининг иқтисод факультети негизида ташкил этилган таълим дарғоҳи Вазирлар Маҳкамасининг 2004 йил 26 мартдаги қарори билан Самарқанд иқтисодиёт ва сервис институтига айлантирилди. Ҳозирда таълим муассасасида, шунингдек, иқтисодиёт, менежмент, маркетинг, туризм ва сервис соҳаларида замонавий талабларга жавоб берадиган малакали мутахассислар тайёрланмоқда.

Milliy dastur — amalda

ҳисобланади. Бунинг учун таълим жараёнига замонавий педагогик технологияларни жорий этиш орқали таълим сифатини янада яхшилашга эришиш лозим.

Шунингдек, институт профессор-ўқитувчиларининг илмий изланишлари хизмат кўрсатиш ва сервис соҳаларининг иқтисодий самарадорлигини оширишга қаратилган. Ҳозирги вақтда иккита фундаментал лойиҳа амалга оширилмоқда.

Биринчи лойиҳа «Сервис тизимини ривожлантиришнинг методологик муаммолари» мавзуси бўйича бўлиб, лойиҳада 12 киши иштирок этди. Улар томонидан, шунинг билан бирга, бошқа профессор-ўқитувчилар иштирокида «Актуальные проблемы развития торговли в Узбекистане» монографияси ва «Ички савдо иқтисодиёти» дарслигининг 2-қисми chop этилди. Хорижий нашрларда ҳам бошқа илмий мақолалар эълон қилинди.

Иккинчи лойиҳа «Туризм хизматлари бозорининг ижтимоий-иқтисодий механизмини модернизациялаш» мавзусидаги илмий-тадқиқот иши бўлиб, лойиҳани 8 киши олиб бормоқда. Лойиҳа иштирокчилари томонидан «Туризмни режалаштириш» номли дарслик, «Туризм асослари», «Мутахассисликка кириш», «Туризмда стратегик маркетинг» каби ўқув қўлланмалар тайёрланди. Лойиҳа иштирокчиси Нурали Ибодуллаев «Туристик ресурслардан фойдаланиш самарадорлигини ошириш имкониятлари (Самарқанд

вилояти мисолида)» мавзусида номзодлик диссертациясини ёклади.

Институтда «Фан-таълим-ишлаб чиқариш тамойили асосида ижтимоий фойдали университетларни ташкил этишнинг структурaviй чораси» мавзусида чет эл гранти мавжуд.

Ўзбекистон маданияти ва санъати форуми жамғармаси томонидан эълон қилинган педагогик грантлар танловида илмий ишлар бўйича проректор Д.Асланова ва маркетинг кафедраси ассистенти Д.Усмонова ғолибликни қўлга киритгани ҳам қувонарлидир.

Кейинги йилларда институт олимлари томонидан 25та дарслик, 42та ўқув қўлланма, 21та монография ва халқаро журналда илмий мақолалар chop этилди. «Сервис» деб номланган илмий-оммабop журнал нашр этилмоқда.

Институтда замонавий технологиялар билан ишлашга алоҳида эътибор қаратилади. Интернет тармоғига уланган компьютерлардан ўқув жараёнида самарали фойдаланилмоқда. 65та ўқув аудиториясидан 15таси компьютер ва видеопроектор билан жиҳозланган. Бундан ташқари, 12та компьютер синфида замонавий усулда дарс ўтиш ташкил этилган.

Умумий фонди 59 822 ном ва 204 861та нусхаси ташкил қиладиган ахборот-ресурс марказида 36та замонавий компьютер хизматидан фойдаланиб келинмоқда. АРМдан бир қулик фойдаланувчи талабалар сони ўртача 228 тага тўғри келади. Шунингдек, АРМнинг тўртта филиали жойларда

аҳолига хизмат кўрсатмоқда.

Аъло ўқиш, жамoат ишларида фаоллиги билан тенгдошларидан ажралиб турган банк-молия хизматлари факультети талабалари Равшан Ҳайдаров, Жамшида Ғаффорова, сервис ва туризм факультети талабаси Бахтигул Толипова Навоий номидagi давлат стипенди-яси совриндорларидир. Шунингдек, фан олимпиадаларида қатнашиб, ғолиблар сафидан жой олган талабаларимиз билан ҳам фахрланасан арзийди.

2011 йилги инновацион ғоялар, технологиялар ва лойиҳалар IV Республика ярмаркасида иштирок этиш ҳуқуқини қўлга киритиш мақсадида ташкил этилган танловда сервис ва туризм факультети талабаси Аваз Тошев «Хурмо мевасидан микронутриентларга бой консерва маҳсулотлари ишлаб чиқариш технологияси» номли лойиҳаси билан иштирок этиб, ярмарка ишида қатнашиш ҳуқуқини қўлга киритди.

Шу йили ўтказилган «Келажак овози» кўрик-танловининг вилоят босқичида институтдан 120 нафар талаба турли йўналишлар бўйича иштирок этиб, улардан 28 нафари ғолиблар сафидан жой эгаллади. Тошкент шаҳрида ташкил этилган «Заковат» интеллектуал ўйинлар фестивалида иштирок этган республикадаги олий ўқув юр்தларининг 26 жамoаси орасидан талабаларимиз иккинчи ўринни қўлга киритиб, олий лига ўйинларига йўлланма олди.

Талаба-ёшлар нафақат илм-фан, балки спорт соҳасида ҳам ўз қобилиятини кўрсатиб келишяпти. Хусусан, Абдулло Худойбердиев шу йилнинг 15 апрель кuni Эронда ўтказилган тайбокс бўйича халқаро мусобақада бронза медалини қўлга киритди. Дилшод Ҳамроев эса Украинанинг Донецк шаҳрида ўтказилган бокс мусобақасида (2008) олтин медалга сазовор бўлди.

СамИСИ қошидаги 1-академик лицейда 1199 нафар ўқувчи тахсил олмоқда. Ўқув биноси барча талабаларга жавоб беради. Ушбу лицейнинг ахборот-ресурс маркази 2008 йили АРМлар ўртасидаги республика танловида ғолиб чиққан эди. Лицей иқтидорли ўқувчилари вилоят фан олимпиадаларида муваффақиятли қатнашмоқда. 2008 йили 6та, 2009 йили 11та, 2010 йили 25та совринли ўрин қўлга киритилди.

Қувонарлиси, ўқувчиларимиз халқаро фан олимпиадаларидаги иштироки билан ўзбекистонлик ёшларнинг билим ва иқтидорини дунёга намойиш этаётган.

2-академик лицейда яратилган шарт-шароит ва имконият ҳам 1-академик лицейникидан қолишмайди. Ушбу дарғоҳ Самарқанд шаҳрининг Сертепа мавзесида, замонавий бинода қўйлашган. Ўқув биноси 720 ўринга мўлжалланган. 32 дoна компьютердан дарс жараёнида тўла фойдаланилмоқда. 100 ўринга мўлжалланган ўқувчилар турар жойида барча шарт-шароит яратилган.

**М.МАҲМАТМУРDOV,
Х.ЖУРАEV**

Гиёҳвандлик инсоният учун ижтимоий хавфи юқори ва оғир оқибатларга олиб келадиган офат сифатида барча даврларда қораланиб келинган. Бу бало қанчадан-қанча инсонларнинг умрига зомин бўлмоқда. Яна бир хавфли томони бу иллат ОИТС, вирусли гепатит ва бошқа хавфли касалликлар билан боғлиқ равишда илди элади.

Гиёҳванд моддаларнинг мамлакатимизга қариб келишининг олдини олиш мақсадида Вазирлар Маҳкамаси ҳузурида гиёҳванд моддаларни назорат қилиш миллий маркази ташкил қилинган. Бу иллатга қарши курашда Миллий хавфсизлик хизмати, давлат божхона қўмитаси, Ички ишлар вазирлиги, прокуратура органлари, барча вазирлик ва идо-

ГИЁҲВАНДЛИК — АСР ВАБОСИ

ралар кенг жалб қилинган. Гиёҳвандликка қарши курашиш ва профилактик тадбирларда кенг жамoатчиликнинг иштироки мақсадга мувофиқдир.

Ҳеч бир инсон онадан гиёҳванд бўлиб туғилмайди. Ушбу иллатни келтириб чиқарадиган сабаблар бир қанча. Масалан, баъзилар тўқликка шўхлик қилиш, бошқалар ўзи билмаган ҳолда алдовлар натижасида ушбу йўлга кириб қоладилар. Фарзандларнинг соғ-саломат дунёга келиши, уларнинг жамиятда ўз ўрнини топиши энг биринчи вазбатда ота-онага боғлиқ. Бу соҳада меҳрибон ва мўтабар оналаримизнинг хизматлари бекиёсидир.

Гиёҳвандлик воситалари, психотроп моддалар ва прекурсорларнинг муомаласида бўлишга оид ижтимоий муносабатларда учрайдиган атамаларнинг рўйхати ва уларнинг маз-

Ogoh bo'ling

муни Ўзбекистон Республикасининг «Гиёҳвандлик воситалари ва психотроп моддалар тўғрисида»ги (1999 йил 19 августда қабул қилинган) қонунига келтирилган.

Юқоридаги қонунга мувофиқ, гиёҳвандлик воситалари, психотроп моддалар ва прекур-

сорларни олиб киришга (олиб чиқишга) лицензия, шунингдек, олиб кириш (олиб чиқиш) ҳуқуқи тўғрисида махсус ваколатли орган томонидан бериладиган сертификат бўлган тақдирда йўл қўйилади.

Гиёҳвандлик воситалари, психотроп моддалар ва прекурсорларни махсус ваколатли орган руҳсатисиз Ўзбекистон Республикаси ҳудуди орқали транзит тарзида ўтказиш тақиқланади. Ушбу қоидалар бузилган тақдирда гиёҳвандлик воситалари, психотроп моддалар ва прекурсорлар қонун ҳужжатларига мувофиқ мусодара этилади.

Гиёҳвандлик жинояти

Тўлабeк АҚМОV

Айрим озиқ-овқат маҳсулотларида, айниқса, кундалик истеъмол қилинадиган тузда "йодланган" ёзувини кўрамиз. Қолаверса, дорихоналарда «Barba-йод», «Йод витрум», «Йодбаланс», «Йодид», «Йодоксид», «Микройодид», «Повидон-йод» каби номларга кўзимиз тушган. Тананинг у ёки бу ери шилинганда, микробларга қарши курашда йод суяқлиги (йоднинг спиртдаги эритмаси)дан фойдаланамиз.

Йод (I) — Д.Менделеевнинг кимёвий элементлар даврий системасидаги 53-элемент. Унинг атом массаси 126,904 (Z=53) га тенг, битта барқарор изотопи ¹²⁷I бор. Йод табиатда бром билан биргаликда учрайди.

Маълумотларга қараганда, Чили селитра конларида кўп миқдорда йод тўпланган. Йод бирикмалари жуда оз миқдорда денгиз сувида учрайди, денгизда ўсадиган баъзи сув ўтлари (денгиз карами — ламинария) йод тузларини ўзида кўпроқ тўплайди. Кучли бўрон вақтларидаги сув тўқнларидан

дан иборат.

Инсон манфаатлари олий қадрият саналган юртимизда аҳоли саломатлигини сақлаш, соғлом она-соғлом бола сиёсатини амалга ошириш мамлакатимиз давлат мустақиллигига эришган дастлабки кунларданоқ қабул қилинган қонундир. Соғлиқни сақлаш тизимида олиб борилаётган ислохотлар жараёнида мазкур қонуннинг қабул қилиниши катта аҳамият касб этди.

Қонуннинг 1-моддасида йод етишмаслиги касалликларини профилактикаси соҳасидаги муносабатларни тартибга

қат маҳсулотлари, дори воситалари ишлаб чиқариш соҳасида кадрлар тайёрлаш ва қайта тайёрлашни ташкил этиш.)

Маълумки, соғлиқни сақлаш тизими — ижтимоий институт ҳисобланади. Бинобарин, мазкур масалаларда ижтимоий-сиёсий тузилма ҳисобланган — давлат ва унинг органлари бош бўлиши табиий ҳолдир. Қонунда йод етишмаслиги касалликларини профилактикаси соҳасидаги давлат бошқарувини, Ўзбекистон Республикаси Вазирлар Маҳкамаси, шунингдек, Ўзбекистон Республикаси Соғлиқни сақлаш вазирлиги, Ўзбекистон Стандартлаштириш, метрология ва сертификатлаштириш агентлиги, маҳаллий давлат ҳокимияти органлари амалга ошириши белгилаб қўйилган.

Ўзбекистон Республикаси-

Huquqiy ta'lim

Қонунга мувофиқ, йодланган туз ва йодланган озиқ-овқат маҳсулотлари қadoқланган, ўралган ҳамда тамғаланган ҳолда ишлаб чиқарилиши керак. Йодланган туз ва йодланган озиқ-овқат маҳсулотларини реализация қилувчи юридик ва жисмоний шахслар уларни ташиш, сақлаш ҳамда реализация қилишни қонун ҳужжатларида белгиланган қоидалар ва нормаларга риоя этган ҳолда амалга оширишлари шарт. Мувофиқлик сертификати бўлмаган ва яроқлилик муддати ўтган йодланган туз ҳамда йодланган озиқ-овқат маҳсулотларини реализация қилиш тақиқланади. Йодланган туз ва йодланган озиқ-овқат маҳсулотлари Ўзбекистон Республикаси ҳудудига фақат ўралган ҳамда

OSH TUZI NEGA YODLANADI?

7-sinfda kimyo fanidan 3-amaliy mashg'ulotda ifloslangan osh tuzini tozalash amaliyoti bajarilishi ko'zda tutilgan. Osh tuzining qanday tozalanishiga guvoh bo'lgan o'quvchilar mashg'ulot oxirida kuzatuvlari yuzasidan hisobot yozib, bilim va malakalarini mustahkamlaydi. Shu o'rinda, yakuniy xulosalarni chiqarishda osh tuzining inson hayotidagi ahamiyati, undan yodlanishi sabablari, shuningdek, osh tuzi haqidagi qo'shimcha qiziqarli ma'lumotlarni o'quvchilarga yetkazish foydadan xoli bo'lmaydi.

Osh tuzi inson organizmi uchun muhim moddalardan biri hisoblanib, u ming yillardan buyon iste'mol qilib kelinmoqda. Garchi osh tuzi ikkita zaharli modda — natriy va xlordan tashkil topgan bo'lsa ham, ularning birikuvidan hosil bo'lgan modda inson hayotida suv va havo kabi ahamiyatga ega. Sababi, u organizmda suv saqlanishini ta'minlaydi. Shu bilan birgalikda inson organizmini yod bilan doimiy ta'minlash maqsadida osh tuzi ushbu zarur element bilan boyitiladi. Xo'sh, yod moddasining qanday ahamiyati bor? Ma'lumki, or-

Bilasizmi?

ganizmda moddalar almashinuvi, qon-tomir, asab tizimining me'yorida faoliyat ko'rsatishida bo'yinning oldingi qismida joylashgan qalqonsimon bez tomonidan ishlab chiqariladigan tiroksin gormoni muhim vazifani bajaradi. Ushbu gormonning 65 foizdan ortig'i esa biz yuqorida tilga olgan yod elementidan tashkil topgan.

Osh tuzi va yod elementiga doir quyidagi qiziqarli ma'lumotlar ham o'quvchilar e'tiborini tortishi aniq:

1. Sharqiy Jazoirda doimo qaynab turuvchi tabiiy buloq mavjud. Agar shu suvga bir bo'lak go'sht tashlasangiz u pishibgina qolmay, balki me'yoriga ko'ra tuzlanadi ham. Chunki bu suv tarkibida yetarlicha osh tuzi mavjud.

2. Dengiz suvidagi osh tuzini ajratib olganimizda, u Yer yuzini 130 metr qalinlikda qoplagan bo'lardi.

3. Odam bir yilda 7 kg.ga yaqin osh tuzi iste'mol qiladi.

4. Oziq-ovqatlarda osh tuzining bo'lmisligi yoki me'yordan ortib ketishi turli kasalliklarni keltirib chiqaradi.

5. Ichimlik suvi va oziq-ovqatlarda yodning yetishmasligi odamda «bo'qqoq» deb atalgan kasallikni keltirib chiqaradi.

6. Chelyabinsk viloyatida «shirin» deb ataluvchi ko'l joylashgan. Uning suvida mahalliy aholi sovunsiz bemaol kir yuvaveradi. Chunki ko'l suvida soda va osh tuzi yetarli miqdordadir.

7. Antarktidadagi Viktoriya degan yerda olimlar shunday bir ko'lni aniqlashdiki, uning suvi dengiz suvidan 11 marta sho'r bo'lib, 50 daraja sovuqdagina muzlar ekani.

O'rozgul HASANOVA,
Oltinsoy tumanidagi
58-maktabning kimyo va
biologiya fani o'qituvchisi

МАХСУЛОТ ЙОДЛАНГАНМИ?

бу ўтларни қирғоққа чиқариб ташлайди, ўтлар қуритиб ёқилади, уларнинг қулидан йод тузлари олинади. Қул таркибидаги йод хлор таъсирида сиқиб чиқарилади, кейинги йилларда баъзи нефть ва минерал сувлар йод олиш учун манба бўлиб қолди.

Йод қалқонсимон безда 10 фоизни ташкил этади. Гормон-тироксин (йодли бирикма) тирик организмнинг нормал ҳаёти учун муҳим аҳамиятга эга. Йод етишмаслиги бўқоқ касаллигини келтириб чиқаради

Организмга сўрилиб модда алмашинувида фаол таъсир кўрсатадиган йод моддаси диссимилияция жараёнини тезлаштиради, тироксин синтезида иштирок этиб, қалқонсимон без фаолиятини яхшилайди. Тадқиқотларга қараганда, организмнинг унга бўлган суткалик эҳтиёжи 0,1 мг.ни ташкил қилади.

Дарҳақиқат, қатор хасталиклар, айниқса, қалқонсимон без фаолияти бузилиши касалликларининг олдини олишда йод моддасининг ўрни алоҳида. Гоҳ экология, гоҳи истеъмолмиздаги озуқа таркибининг нотозалиги ва бошқа важдардан айнан юқоридagi касалликнинг ё яширин ёки очик, жиддий даражадаги кўринишлари учрамоқда.

Шу ва шу каби ҳолатларни ҳуқуқий жиҳатдан тартибга солиш мақсадида 2007 йилнинг 3 майида Ўзбекистон Республикасининг «Йод етишмаслиги касалликларини профилактикаси тўғрисида»ги қонуни қабул қилинди ва у ўша йилнинг 4 майидан кучга кирди. Қонун 5 боб, 25 модда-

солиш мазкур қонуннинг мақсади эканлиги қайд этилган.

Ушбу ҳужжатда қуйидаги асосий тушунчалар кенг қўлланилади: *йод етишмаслиги касалликлари, йод етишмаслиги касалликларини профилактикаси, йодланган озиқ-овқат маҳсулотлари, йодланган туз*. Бу иборалар кенг оммага тушунарлидир.

Энг муҳими, йод етишмаслиги туфайли келиб чиқадиган касалликларнинг олдини олиш давлатимизнинг бу борадаги сиёсатида устувор йўналиш қилиб белгиланди. Қонуннинг ижросини таъминлашда давлат ўз таъкилий-ҳуқуқий механизмларидан фойдаланиши белгиланди. Жумладан: фойдаланиши белгиланди. «Йод етишмаслиги касалликларини профилактикаси тўғрисида»ги қонун ҳужжатларини такомиллаштириш;

истеъмол бозорини йодланган туз ва озиқ-овқат маҳсулотлари билан тўлдиришга қаратилган иқтисодий, ҳуқуқий ва ташкилий чора-тадбирларни амалга ошириш;

Йодланган туз ва йодланган озиқ-овқат маҳсулотларининг сифати ҳамда хавфсизлиги, уларни сақлаш шароитлари устидан давлат назоратини амалга ошириш;

Йод етишмаслиги сабабли келиб чиқадиган касалликлар профилактикаси соҳасидаги илмий тадқиқотларни давлат томонидан қўллаб-қувватлаш; болаларни ва туғиш ёшидаги аёлларни таркибида йод бўлган препаратлар билан профилактик таъминлаш тадбирларини амалга ошириш; Йодланган туз ва озиқ-ов-

да инсон организмнинг йодга бўлган эҳтиёжини таъминлаш мақсадида йод етишмаслиги сабабли келиб чиқадиган касалликларнинг оммавий ва яқка тартибдаги профилактикаси амалга оширилади.

Қонунда белгиланганидек, бу каби касалликларнинг оммавий профилактикаси озиқ-овқатга йодланган туз ишлатиш ва йодланган озиқ-овқат маҳсулотлари истеъмол қилиш орқали таъминланади. Касалликларнинг яқка тартибдаги профилактикаси санитария-эпидемиология тадбирлари, тиббий кўриклар ўтказиш, ташхис қўйиш ва даволаш орқали бажарилади.

Қонуннинг 4-боби «Йодланган тузга ва йодланган озиқ-овқат маҳсулотларига доир талаблар»ни белгилайди. Унга кўра, Ўзбекистон Республикасида ишлаб чиқариладиган ва реализация қилинадиган ош тузи, албатта, йодлангани керак, ушбу қонунда назарда тутилган ҳоллар бундан мустасно. Йодланган туз ва йодланган озиқ-овқат маҳсулотлари давлат стандартлари, қоидалари ҳамда нормалари талабларига мувофиқ бўлиши шарт.

Эътиборлиси, бу каби маҳсулотларни ишлаб чиқариш давлат стандартлари, қоидалари ҳамда нормалари талабларига мувофиқ юридик шахслар томонидан амалга оширилади.

Белгиланган яроқлилик муддати ўтган туз ва озиқ-овқат маҳсулотлари утилизация қилиниши, саноат йўли билан қайта ишланиши ёки қайта йодланиши керак. Улар қонун ҳужжатларига мувофиқ сертификатлаштирилади.

қонун ҳужжатларида белгиланган бошқа талабларга риоя этилган ҳолда олиб қилиниши мумкин.

Дарҳақиқат, Юртбошимизнинг яқиндагина Тошкентда бўлиб ўтган «Ўзбекистонда она ва бола саломатлигини муҳофаза қилишнинг миллий модели: «Соғлом она — соғлом бола» мавзусидаги халқаро симпозиум очилишида нутқида қайд этилганидек, «Мамлакатимизда одамлар саломатлигини муҳофаза қилишга қаратилган улкан эътибор, авваламбор, бу соҳани ривожлантиришга йўналтирилган инвестициялар ва маблағларда ўзининг аниқ исботини топтоқда. Мамлакатимиз давлат бюджетиде солиқни сақлаш соҳасига сарфланаётган харажатлар улуши 15,7 фоизни, яъни маҳсулотга нисбатан эса 4,1 фоизни ташкил этади».

Айнан бу ҳолатлар жаҳон ҳамжамиятида мамлакатимизга бўлган қизиқишнинг кескин ошишига олиб келганлиги ҳам бежиз эмас. Айнан ушбу симпозиумда Жаҳон соғлиқни сақлаш ташкилоти Бош директори М.Чен хоним ҳам ҳақти равишда эътироф этганидек, «Адоллати бошқариладиган ва маблағ билан таъминланадиган соғлиқни сақлаш тизими ижтимоий товулик ҳамда барқарорлиқни таъминлашга хизмат қилади... Ўзбекистонда глобал инқирозлар даврида ҳам аҳолининг саломатлик кўрсаткичлари муттасил ошиб, умр кўриш давомийлиги юксалмоқда».

Миродил БАРАТОВ,
юридик фанлар доктори,
Аббор КАРИМОВ,
ТДЮИ тадқиқотчиси

Этибор бергандирсиз, телефонда овозининг борица бакириб гаплашадиган одамлар атрофдагиларда яхши таассурот қолдирмайди. Сершовкин мусика, баланд овоз, ёрилаётган шар қафтларимиз билан кулоқларимизни беихтиёр беркитиб, кўзларимизни юмиб олишимизга сабаб бўлади. Энг ёмони, техника асрида бу каби шовкинларнинг тури, сони кўпайди. Товушларнинг бетартиб қоришмаси — шовкин бизни ҳар қадамда, уйда, ишда, кўчаларда ҳам тўхтовсиз равишда таъкиб қилади. Жаҳоннинг илғор мутахассислари децибелларда (дБ) ўлчанадиган мазкур хавфни тадқиқотлар асосида ўрганиб, XXI аср одамларидаги асаб касалликлари ва агрессияга мойиллик сабабларини топгандай бўлиши.

БАҚИРМАНГ — БУ ХАВЛИ

Лугат бойлигимиздаги нисбатан янги — акустик ёки бошқача айтганда, шовкинли жароҳатланиш (Noise pollution) атамаси тирки организмлар ва инсон турмуш тарзига салбий таъсир кўрсатувчи шовкин маъносига қўлланилади. Ажабланирлиси, бу шовкиннинг асосий сабабчиси инсон ва унинг тараққиётга бўлган интилишидир. Тўғри, табиатда ҳам баъзан гашга тегувчи шовкинлар учраб туради, ammo тирки организмлар эволюция жараёнида уларга мослашиб улгурган.

Дамашк университети мутахассислари ўтказган сўровлардан маълум бўлдики, атрофдаги турли шовкин тарқатувчи омиллар чиндан ҳам инсонлар руҳиятида етарлича салбий ҳолатларни келтириб чиқарар экан. Технологик асрда ташқаридаги шовкин камлик қилгандай уй ичида ҳам қучли товушни юзага келтирувчи мосламалар сони кун сайин ортиб бормоқда. Маниший ускуналар ва офис техникаси, дейлик соч қуритгич ёки принтерлар керакли ишни бажаргани асосида саломатлик учун бутунлай хавфсиз эмас. Уй ичкарисидаги шовкинлар, хусусан, телевизор, телефон, электр ускуналар товушлари ва болаларнинг овози ҳам баъзан асаблар таранглигига олиб келади, — дейди суриялик уй бекаси Салом Муҳаммад. Суриянинг Атроф-муҳит масалалари Департаменти раҳбари Хайсам Нашаватий, ўз навбатида шовкиннинг асосий манбаи транспорт эканлигини таъкидлайди.

АЁЛЛАР ШОВКИНДАН КЎРҚАДИ

Инсоннинг одатдаги фаолиятига ҳалал берувчи ҳар қандай товушни шовкин деб ҳисоблаш мумкин. Кuzatuv таҳсилотида кўра, товушларга ўта таъсирчан одамлар атрофдаги бетиним шовкин оқибатида толиқиш ҳамда невроз хасталиқларидан азият чекади. Бундай одамларга, жумладан аёллар ва болалар кирди. Эркаклар эса, британилик олимлар тажрибасига кўра, шовкинга нисбатан чидамлироқ экан. Ушбу нотенглик табиат қонунларига тўла мос келади, негаки аёлнинг йилдидеяси ва ҳасратларига унинг турмуш ўртоғига дош бериши мумкин. Товуш таъсирчанлиги одамнинг ёши, температураси, саломатлиги, атроф-муҳит ҳолати ва бошқа мезонлар асосида аниқланади.

Шовкин муаммиси тўғрйли жаҳоннинг етакчи мутахассислари одамлар саломатлиги ҳақида аввалгидан ҳам кўпроқ қайғура бошлади. Негаки, у бир қарашда илғаш ва даволаш мумкин бўлган грипп ёки қизамикдан кўра хавфлироқ. Қолаверса, акустик жароҳатланишнинг салбий оқибатлари бир неча йиллардан кейингина юзага чиқ бошлади.

Гарчи инсон кундалик юмушларга қўмйилиб, атрофдаги шовкинларга этибор бермаётган бўлса ҳам давоми акустик босим аста-секинлик билан инсон саломатлигини издан чиқариб бораверади.

Европалик олимлар барча касб касалликларининг 15 фоизи айна санат шовкинли тўғрйли юзага келиши ҳақида бонг ўрмоқда.

Акустик жароҳатланиш организмнинг барча тизимларига салбий таъсир кўрсатади. Биринчи навбатда асаб, юрак-қон томир тизимлари ҳамда овқат ҳазм қилиш аъзоларига зарар етади. Этибор беринг, касаллик тури ва акустик жароҳатланиш шариоитида яшаш давомийлиги ўртасида ҳам узвий боғлиқлик бор экан. 8—10 йил мобайнида 70 децибелдан юқори

стресс реакциялари юзага келади. Жадал шовкинларнинг узок муддатли таъсири асаб ва эндокрин тизимлари, ошқозон-ичак тракти фаолиятининг бузилиши, эшитиш қобилиятининг сусайиши каби ҳолатларни келтириб чиқаради.

Шовкиннинг инсон организмига таъсирини камайтириш мақсадида ишлаб чиқилган Европа уюшмаси тавсияларига кўра, турар жой деворлари яқинидаги шовкин кучи кечаси 30—40, кундузи эса 50 децибелдан ошмаслиги зарур экан. Иш жойлари учун белгиланган товуш меъёри эса 70—80 децибелни ташкил этади. Масалан, чилангарлик дастоҳи ўзидан 90 децибел шовкин чиқарса, қорозларни штампловчи пресс — 100, реактив двигател эса 120 децибел шовкин қувватига эга. Одам қўлига дош бера оладиган шовкин чегараси — 130 децибел. Қиёслаш учун, катта магазиндаги одамлар сўхбати ва ҳаракатланишидан 60 децибел, майса-

Бутунжаҳон соғлиқни сақлаш ташкилоти хабарларига кўра, Буюк Британияда ва умуман, жаҳонда минглаб одамлар юқори босимдаги шовкин оқибатида юзага келган юрак хасталиқларидан вафот этади. 2006 йилдаёқ Бирлашган Қиролликда 101 минг нафар одам юрак хасталигидан вафот этган ва шундан 3030 нафар одам доимий безовталиқ, жумла-

мегаполисларнинг тигиз пайтлардаги шовкин даражаси 90—95 децибелга етади, ваҳоланки, саломатликка зарарсиз шовкин чегараси 45—50 децибелни ташкил этади.

Инсон организмидagi салбий ҳолатлардан ташқари экотизимлардаги табиий мувозанатнинг бузилишида ҳам шовкиннинг ҳиссаси етарлича экан. Акустик жароҳатланиш оқибатида мўлжални аниқлаш, мулоқот қилиш ва егулик излашда қийинчиликлар юзага келиши мумкин. Инсон томонидан яратилган "бақирок" техника: сувосоти кемалари, реактив самолётлар ва ҳарбий ракетаалар қатнови она сайёрамиз — Ерни ҳайвонлар ва бошқа тирки жонотлар ҳаёти учун хавфли ҳудудга айлантириб қўётгани ачинарли, аяғчи ҳол, тан олиш керак бўни. Афсуски, бегона ва нотаниш шовкинларнинг қўллиги натижа-сида баъзи ҳайвонларнинг одатдагидан баландроқ товушлар чиқариши ва ўзлари ҳам шовкин манбаига айланиб қолиши ҳолатлари кузатишмоқда.

Акустик жароҳатланишнинг табиатга кўрсатаётган зарарини тўла тасаввур этиш учун ҳарбий гидролокакторларнинг баланд товушлари таъсирида дельфин ва китларнинг бир неча бор мўлжалдан адашиб, ўзларини қирқоққа отгани ҳамда шу тарзда ҳалок бўлганини эслаш кифоя.

ҚУЛОҚЛАР ТЕМИРДАН ЭМАС!

Таъкидлаш керакики, бутунги технологик дунёда шовкиндан бутунлай холи бўлиш деярли илоҳсиз. Бунинг учун шаҳар ташқарисига, тоғу тошларга бош олиб кетмасангиз, албатта. Уй шариоитида эса шовкиндан ҳимоя вазифасини товуш қайтарувчи дераза ва эшиклар ўташи мумкин. Қўллаб замонавий қурилиш материаллари айна шовкин ва ундан ҳимояланиши ҳисобга олган ҳолда яратилмоқда. Биноларни лойиҳалаш, транспорт воситаларини ишлаб чиқаришда товушдан сақловчи ва товуш ютувчи материаллардан имкон даражасида самарали фойдаланиш ҳам яхши натижа беради. Йул бўйидаги яшил пакача дарактлар, умуман яшил эканларнинг барчаси маълум даражадаги шовкинни ютиш ва тарқатиб юбориш хусусиятига эга. Ниҳоят паст овозда телевизор кўриш, сигнализация ўрнатилган машиналарни махсус тўхташ жойларида қолдириш, телефонда паст овозда гаплашиш орқали атрофдагилар, қолаверса ўзимизнинг ҳам асаб ҳужайраларимизни ҳалокатдан асраб қолишимиз мумкин. Ишда сиз тинглаётган мусика ҳамкасбларингиз учун ноқулайлик туғдираган экан, бу мусикадан воз кечиш — энг мақбул чора.

Биз товушлар оламида яшаймиз. Атрофимиздаги минглаб товушлар тирикчилигимиз даражасидир. Бир неча сонияга қулоқларингизни ёпиб қўринг-а, ҳаёт худди тўхтаб қолганга ўхшайди: товуш бу — ҳаёт. Сизга шу ҳаётни тақдим этаётган қулоқларингизни асранг, ахир улар темир-дан эмас!

Висола ҚАРШИБОВЕВА,
"Ma'rifat" мухбири

ШОВКИН — ХАЛОВАТ ЎҒРИСИ(МИ?)

жадалликдаги шовкин остида яшаш инсон организмидagi касалликлар ҳажмининг ортишига сабаб бўлади. Шаҳар шовкин, шунингдек, қон босимининг ортиши, юрак ишемияси, кулоқлар қувиллаши (тиннитус) ва ҳатто эшитиш қобилиятининг йўқолиши каби хасталиқлар сабабчисига айланиши мумкин. 80 децибелдан ортиқ мунтазам шовкин таъсири гаситрит ва ошқозон яраси касаллигига олиб келади. Қизик, сановатлашган жамиятда кенг тарқалган аксарият хасталиқлар кўзга қўринмайдиган хавф — шовкиннинг салбий оқибатлари экан. Солиштиринг: тамаки инсонлар умрини ўртача 6—8 йилга қисқартиради. Бундан чиқди, мегаполис аҳолиси учун шовкин чекшидан ҳам хавфлироқ экан.

ХАВЛИ ЧЕГАРА — 160 ДЕЦИБЕЛ

Биз аксарият ҳолларда ҳаётимизга ёпирилиб қираётган шовкинлардан ҳимояланиш имкониятига эга эмасмиз. Аммо маъв.уд ҳимояланиш чораларидан фойдалансак бўлади-ку! Йўқ, соғлом турмуш тарзига риоя қилишдан кўра, биз наушнқда қўшиқ эшитишни афзал биламиз. Уйда, транспортда, ишда ва кўчада мусика тинглаш учун узок муддат давомидида қулоқчилардан фойдаланиш эса эшитиш қобилиятининг тиклаб бўлмас даражада ёмонлашишига олиб келади. Негаки, улар товушни бево-сита қулоқ пардасига етказиб беради ва оқибатда эшитиш органи-нинг ички қисми шикастланади.

Ортиқча шовкинларнинг инсонга таъсири юзасидан олиб борилган тадқиқот натижаларидан жаҳон бўйича 120 миллиондан ортиқ одам эшитиш аппарати билан боғлиқ касалликлардан азият чекиши аниқ бўлди. Дамашк-лик шифокор Хусом Хамоманинг таъкидлашича, 50 децибел шовкин-дан одамлар уйқусизлик ва диққатини сусайишдан безовта-на бошлашади, 65 децибелда эса

лар шитиридан эса 5 децибелга яқин шовкин юзага келади.

30—35 децибел атрофидagi шовкин одам учун табиий ҳисоб-ланади ва ноқулайлик туғдирмайди, 40—70 децибел даражасидаги товушлар қоришмаси асаб тизими-га сезиларли таъсир кўрсатади. 75 децибелга тенг товуш босими эшитиш қобилиятига шикаст етказиши. 110 децибел ва ундан юқори даражадаги шовкин, ўз навбатида организмнинг кўп микдор-да стресс гормонлари (масалан, адреналин) ишлаб чиқариши ва оқибатда юрак фаолияти ҳамда қон айланиш меъёрининг бузилишига сабаб бўлади. Шифокорлар эти-борни ортадиган жидат шуки, ҳар 5—10 инфаркт айна юқоридagi икки сабаб оқибатида юзага кела-ди. Шовкин даражаси 145 де-цибелни ташкил этганда, қулоқ пардалари дарз кетади, 160 деци-бел ва ундан юқори шовкин боси-ми эса ўлимга олиб боради...

УЙҚУСИЗЛИК ВА СТРЕСС ОҚИБАТИ

Одамлар ҳаётининг асосий қисми шовкинлардангина иборат бўлиб қолётганини баробарида жимжитлик ва руҳий хотиржамлик Утопия мамлакатидagiна мавжуд-де таассурот қолдиради. Тадқи-қотлардан маълум бўлишича, меъ-ёридан ортиқ шовкин сабаб, хо-тиржам уйку деган тўшунча Евро-падаги 70 миллионга яқин одам учун бутунлай бегона экан. Жа-ҳон бўйича ҳисоблайдиган бўлсак, бу қўрсаткич миллиардларни таш-кил этса ажабмас.

дан, автомобиллар-нинг кундалик шов-кин таъсирида ҳаёт кечиргани аниқ бўлган эди. Лондон Университети колле-жи профессори Ди-пак Прэшернинг «New Scientist» жур-налига берган ин-тервьюсида, жумла-дан шундай фикрлар бор:

«Янги тадқиқот-лар шовкин ва ин-сонлар ўлими ўрта-сида боғлиқлик бор-лигини кўрсатмоқда. Бугунгача ҳеч ким шовкинни жароҳат-ланиш омили сифатида баҳола-маган ва шу боис, одамлар унинг саломатлик учун қай даражада хавфли эканидан беҳабар эдилар. Буларнинг барчаси — бир қараш-да кўзга ташланмайдиган жара-ён, сиз шовкинга қўнқидим деб ўйлайсиз, ammo бир кун келиб, физиологик ўзгаришлар ўз нати-жасини кўрсатади».

Албатта, шовкинларнинг бутун-лай йўқлиги ҳам ноқулайлиқни ву-жудга келтирмай қолмайди. Маъ-лум қўнға эга товушлар ишчан-лиқни ошириб, фикрлаш жараё-нига қўмаклашади ва аксинча тўлиқ жимжитлик шариоитида ин-сон ишга бўлган лаёқатини йўқо-тиши, стресс ҳолатига тушиши мумкин. Барглар шитишлаши, ен-гли мусика, сув ва сайроқи қуш-лар овозини мутахассислар ин-сон руҳияти ва ҳаракатларига ижо-бий таъсир этувчи товушлар ту-рига оид деб ҳисоблайдилар.

КИТЛАР ВА ДЕЛЬФИНАР ФОЖЕАСИ

Австриялик олимлар тарқатган маълумотга кўра, шаҳар шовки-нининг 60—80 фоизини автотран-спорт воситалари тарқатади, унинг қолган қисми эса темирўл-транспорт, самолёт, завод ва фабрикаларга тўғри келади. Транспорти воситаларидан ташқ-ри ишлаб чиқариш қорхоналари, қурилиш ва таъмирлаш ишлари, автомобиль сигнализацияси, ит-ларнинг ҳуриши, сершовкин одамлар ҳам шовкин манбаига айланиши мумкин. Қўп ҳолларда

БАЛИҚ ЁҒИНИНГ МИЯГА ФОЙДАСИ КАТТА

Сабзавотлар ва балиқ ёғи таркибидagi B, C, D, E витаминлари ҳамда Омега-3 тўйинмаган ёғ кислоталари инсон кексайганида юзага келиши мумкин бўлган миёга ҳажмининг кичрайиши касаллигининг олдини олиб, организмнинг психологик вазифаларни нормал бажаришини таъминлайди. Орегон штати (АҚШ) университети олимлари овқатланиш тартибининг кексаликда миёга таъсирини ўрганиш орқали шундай хулосага келишди. "Неврология" ("Neurology") журналида мавзуга оид мақола чоп этилди.

Қайнатилган ва бугда пиширилган овқат фойдалироқ экани маълум. Шунга қарамай, овқатланиш физиологиясида парhez ва организм соғлиғи ўртасидаги боғлиқлиқни яққол намоён этувчи жиддий тадқиқотлар етарлича эмас экан. Бундан келиб чиққан ҳолда америкалик олимлар ўртача 87 ёшда бўлган юздан ортиқ кўнгиллиларни жалб этган ҳолда овқатланиш тартибининг кексаликдаги миёга фаолиятига таъсирини ўрганишга ҳаракат қилган. Жараёнда иштирокчилар когнитив-психологик тестдан ўтишган, уларнинг миёси магнит-резонансли томография ёрдамида текширилган. Бу усуллар орқали мутахассислар илк марта иштирокчиларнинг охириги пайтда қандай овқатланганини одатдагидек оддий сўров эмас, балки биологик тахлил ёрдамида билишга эришди.

Яқунда эса сабзавотлар ва балиқ ёғи таркибида кўп учрайдиган B, C, D, E витаминлари ҳамда Омега-3 тўйинмаган ёғ кислоталари ҳатто кексаликда ҳам фикр теранлиги ва тиниқлигини сақлаб қолишга қўмаклашиши аниқланди.

ВУЛҚОН ЙЎҚОЛИШИ ЗИЛЗИЛАГА САБАБ(МИ?)

Ер қобиғидаги ботиқ ҳудудлардан бири секин сувоисти вулқонларини "ютиш" билан бирга зилзила хавфини ҳам камайтиради, дейишмоқда Буюк Британиядаги Оксфорд университети олимлари. "Эй-Би-Си Сайнс" ("ABC Science") манбасида бу ҳақида маълум қилинди.

Шу пайтгача геологлар одатда вулкан вулқонларнинг йўқолиши зилзилалар кўп содир бўлишига олиб келади, деган фикрда эди. Лекин тадқиқотчилар кузатуви бунинг аксини кўрсатди. Аниқроғи, йирик вулқонлар камаётган ҳудуд — Тонга ва Самоа давлатлари ўртасидаги Тонга сувоисти ботиқлиги соқиллини сақламоқда. Ахабланарлиси, айнан шу ерда Тинч океани плитаси Ҳинд-Австралия платформасига туташган. Шу кўнча бундай ҳудуд бўйлаб вулкан вулқонларнинг йўқолиб бориши зилзилалар сонини орттиради, деб ўйлайдиган геологлар айни пайтда бунга тескари ҳолатнинг гувоҳи бўлишмоқда.

Ҳудуд туби олимлар томонидан гидролокатор билан сканерланган. Аввалига вулқонлар икки платформа ўртасида емирилишни кучайтириб, босимнинг ортишига ва табиийки, зилзилаларнинг тез-тез кузатилишига сабаб, дея ҳисобланган. Бироқ ботиқлик ҳудудида сурилиб келгунга қадар сувоисти вулқонлари етарлича "емирилиб" бўлиши аниқланган. Шу боис вулқонлар парчаланиб, литосфера платформалари силжиш жараёнини енгилаштириш вазифасини бажарувчи ўзига хос қалқон бўлиб хизмат қилади, айнан шу ҳолат зилзилалар кам кузатилишига туртки бўлади, деган фикрга келинган.

РОБОТ ФЕРМЕРГА ЎРИНДОШ

Океанортилик робот яратувчи Дэвид Дорхаут қишлоқ хўжалиги экинларини етиштириш учун бир-бири билан ўзаро боғлиқ ҳолда ишлайдиган механик экувчи-роботлар ишлаб чиқди. "Дискавери Ньюс" бу ҳақида маълум қилди.

Йиллар давомидида қишлоқ хўжалиги соҳасида максимал даражадаги ҳосилдорликка эришишга интилиш кузатилаган. Бугунги даврдаги модернизация эса қишлоқ хўжалиги машиналарини бошқарадиган инсонлар меҳнатидан воз кечи-

чиб, бу вазифани темир ёрдамчилар зиммасига юклаш орқали самарадорликка эришишни таклиф этмоқда. Бунда истиқболли йўналишлардан бири сифатида роботехника эътироф этилади. Айнан шу йўналишда иш олиб бораётган Дэвид Дорхаут мустақил равишда экин экиш, уларни

парвариш қилиш ва ҳосилни йиғиш билан шугулладиган усқунани яратишни мақсад қилган. Унинг яратган қурилмаси "Просперо" номи олан бўлиб, энг оптимал равишда экин экишга "ўргатилган". Темир ёрдамчи мустақил равишда экиш учун энг яхши жойни аниқлаш хусусиятига эга. Қолаверса, автоматик тизимнинг қисмлари бир-бирига тўқнашиб кетмаслиги учун симсиз алоқа ўрнатилган. Тадқиқотчи қурилмасига Бразилия, Япония ва Польша фермерлари катта қизиқиш билдирмоқда.

25 ДОЛЛАРЛИК КОМПЬЮТЕР ЯРАТИЛДИ

"Фронтер Дэвелопментс" ("Frontier Developments") компанияси митти ва ўта арзон "Распбэрри Пи" ("Raspberry Pi") компьютерининг илк синоваларини бошлади. Агар улар муваффақиятлик кечса, техник янгиллик шу ойнинг ўзидаёқ сотувга чиқарилади, деб ёзади "ФизОрг".

У кафтага сиғадиган даражада кичик бўлган 128 ва 256 мегабайт оператив хотирага, "Ethernet" назорат тизими, бир-иккита USB порти ҳам бор. Унинг имкониятлари билан қатор амалларни бажариш, видео ва мусиқий файллар билан ишлаш мумкин. Таъкидланишича, техник усқуна ривожланаётган мамлакатларнинг таълим муассасалари учун айна мударо бўлади. Унинг нархи эса 25 доллар атрофида бўлиши кутилмоқда.

ИПАК МИКРОИГНАЛАР — ТИББИЁТДАГИ ҚУЛАЙ ИХТИРО

Америкалик тадқиқотчилар тери остига дори юборишини огриксиз ва самарали тизимини ишлаб чиқаришди. Аниқроғи, улар териға тиббий боғлам каби маҳкамланадиган митти игналари бўлган пластинани яратишган. Кичик игналар боғлами тери остига огриксиз аста-секин дори киритади, дейилади "Компьюлента" манбасида.

Аслида бугун мазкур йўналишда кўплаб илмий гуруҳлар иш олиб боришмоқда. АҚШдаги Тафтс университети биомухандислари эса бу борда катталиги 0,5 миллиметр, асоси ипақдан бўлган игналари бор алюминий пластинани яратиб нисбатан содда ва самарали воситани таклиф этишди.

Тадқиқот раҳбари Фьоренце Оменетто сўзларига кўра, янги технологиянинг устулиги игналар ичига дори билан биригаликда антибактериал восита, масалан, стафилококк бактериясига қарши тетрациклин антибиотигини ҳам киритиш мумкин. Яна бир ижобий жиҳати, игналарни тайёрлаш, сақлаш ва ташиш табиий шароит — хона ҳарорати ҳамда атмосфера босимида амалга оширилади.

ВИДЕОЎЙИН ПСИХОЛОГИК ҚАРАМЛИККА ОЛИБ КЕЛАДИ

Британиялик мутахассисларнинг таъкидлашича, тез орада спиртли ичимлик, наркотик моддалар ва қимор ўйинларига ружу қўйиш каби "хасталиклар" қаторига компьютер ҳамда видео ўйинларга муккасидан кетиш ҳам киритилади. Буюк Британиядаги Норкас (Norkas) реабилитация маркази илмий ходимлари ўтказган изланиш шуни кўрсатди, деб ёзади "Дейли Мэйл".

Мутахассислар томонидан олиб бориладиган изланишлар натижаси шуни кўрсатмоқда, видеоўйинлар кучли психологик қарамлиқни юзага келтиради. Натижада, 10—16 ёшдаги ўсмирлар бу каби оддий кўнгилочар ўйинлардан воз кечолмайди. Марказ раҳбари Мэри Виллиамснинг таъкидлашича, мазкур муаммо бутун бир авлод вақиллари, айнқиса ёшларда кузатишмоқда.

— Аслини олганда ўйинлар вақтини чоғ ўтказишнинг бир воситаси, холос. Фақат бу "машғуллот" билан шугулланганда киши ақл билан иш туттиши ва ўзини бошқара олиши керак, — деди мутахассис.

Сўровда қатнашганларнинг 86 фоизи бу каби ўйинларга қарамлик натижасида оила аъзолари ва дўстлар билан мулоқотда муаммолар турилганини тан олган. Бундан-да жиддий муаммолар 30 фоиз ёши катталар ва 40 фоиз ўсмирларда кузатилади. Тадқиқотчилар эътиборини тортиган яна бир жиҳат шунки, геймер(ўйинчи)лар асосан кечки соат бдан 9гача, яъни оила аъзоларнинг аксарияти уйдалигида ва улар билан кўпроқ мулоқотда бўлиш имкони бор пайтда ўз сеvimли машғулоти билан машғул бўлар экан.

Наргиза РУСТАМБЕКОВА тайёрлади.

Германия ҳукумати атом энергетикасидан воз кечганидан сўнг мамлакатни электр энергия билан таъминлашда етишмовчиликлар юзага келаётгани боис, Австрия давлатининг захираларидан фойдаланишни бошлади.

Мексикада Синалоа ва Дуранго штатларини боғловчи 403 метрли дунёдаги энг баланд — "Baluarte" (испанча таянч сўзидан олинган) кўпригининг очилиш маросими бўлиб ўтди.

АҚШнинг Техас штатидаги Порт-Артур ҳудудида яқин жойда кучли туман сабабли 79та автомашина тўқнашиб кетиши оқибатида 54 нафар инсон жараҳат олди, улардан уч нафари оғир аҳволда экани таъкидланмоқда.

Сицилия оролида машҳур Этна вулкони яна ҳаракатга келиб, салкам 5 минг метр баландликкача тутун тарқалмоқда ва маҳаллий аҳоли вулқон уйғониши хавфига қарамай, ушбу манзарани қизиқиш билан томоша қилмоқда.

Испанияда аҳолининг ишсизлик даражаси сўнгги 15 йиллик рекорд кўрсаткичи ҳам ортда қолдириб, ҳозир 4,42 миллион инсон (7,86 фоиз аҳоли) бирор-бир иш ўрнига эга эмаслиги маълум қилинмоқда.

Осиёдаги энг йирик электрон маиший техника жиҳозларини ишлаб чиқарувчи "Самсунг Электроникс" компанияси 2011 йилнинг тўртинчи чорагида рекорд даражадаги фойда кўрсаткичи — 5 триллион вон(4,3 миллиард доллар)га эга бўлди.

Ўзбекистон Республикаси Халқ таълими вазирлиги раҳбарияти ва жамоаси Фаргона вилояти, Марғилон шаҳридаги 1-сонли Меҳрибонлик уйи директори Камолитдин Ёқубовга онаси

Манзураҳон ҲОШИМОВАнинг вафоти муносабати билан ҳамдардлик билдиради.

Тошкент шаҳар Олмазор туманидаги 243-мактаб маъмурияти ва педагогик жамоаси шу мактаб директорининг маънавий-маърифий ишлар бўйича ўринбосари Маъмурахон Иброҳимовага турмуш ўртоғи

Ансориiddин ИБРОХИМОВнинг вафоти муносабати билан ҳамдардлик билдиради.

Vatan himoyasi — muqaddas burch!

Искандар Раҳмон чорак асрдан зиёд вақт ҳарбий шифокор сифатида қуролли кучлар сафида ҳалол хизмат қилган. Бироқ, у қаерда бўлмасин, кўрган-кечирганларини ён дафтарчасига ёзиб юрган. Баъзи таассуротларини насрий асарларида, шеърини машқларида ифодалаган. Шифокор қаламкашнинг "Меҳрибонлар", "Дардинг билан яшайман, дунё!", "Ўзбекистонлик шифокорлар уруш йилларида", "Оқ либосли халоскорлар", "Оловли гулдаста" каби ўнлаб очерклар, ҳужжатли қиссалар китоблари шу тарзда пайдо бўлган.

Искандар Раҳмоннинг қарийб барча асарлари ҳарбий-ватанпарварлик мавзuida. Унинг сўзлари билан айтиладиган элликдан зиёд ҳарбий кўшиқлар ҳам асосан шу мавзуда.

Истеъодаги тиббий хизмат подполковниги Искандар Раҳмон ҳамон йигитлардек ғайратли: жамоат ишларида ҳам, ижодда ҳам фаол! Фидойи мураббий, тиниб-тинчмас ижодкорнинг куйида берилаётган шеърлари таълим муассасаларида олиб бориладиган маънавий-маърифий тарбия йўналишидаги ишларни самарали ташкил этишда асқотади.

HARBIYCHA ALIFBO

vatanparvarlik, jasurlik va mardlikka o'rgatadi

A

Aqli raso farzandning
Asli burchi — himoya!
Aziz yurtini avaylash,
Asrash bo'lib cho'ng qoya!

B

Batalon bayrog'ini
Baland tutar botirlar!
Bo'linmaning tayanchi
Bahodirlar, nodirlar!

D

"Diqqat! Diqqat!" deganda
Dovdirama, do'st, o'rtoq!
Darhol qo'lga qurol ol,
Dushmanini bos dadilroq!

E

Esankirash, dovdirash,
Er yigitga xos emas.
Epli-shudli erkaklar,
El yukini yuk demas!

F

Fayz, baraka ketmagay,
Farog'atda yashar jon,
Favqulodda holatda,
Faol bo'lsa har inson!

G

Garnizonda shaharcha,
General Bosh tarkib bor.
Gospital va gulzorlar...
Gard yuqmas zo'r tartib bor!

H

Harbiy isloh — zarurat,
Hayotimiz matlabi,
Harbiy, kasbiy kuch-qudrat,
Himoyaning talabi.

I

Ig'vogarlik, iblislik,
Ilgaridan bor illat.
Illat izin quritlar,
Insonparvar, hur millat.

J

Jangovarlik, jasurlik
Jangchilarga xos xislat.

Jasorat-la jangohda,
Jang qilmaslik — jinoyat!

K

Kichik serjant — komandir,
Kursantlarga ko'makdosh.
Kamarbasta erta-kech,
Kuyovjo'radek yo'ldosh.

L

Layoqatli bo'lsa kim,
Lavozimga loyiqdir.
"Labbay!" deyish sardorga,
Lab-dahanga bog'liqdir.

M

Muqaddas burch — Vatanni
Matonat-la asramoq!
Mustaqil yurt — jon-tanni
Mehru ont-la asramoq!

N

Nontepkilik, nodonlik,
Narkobiznes — illatdir.
Norg'ul yigit mard bo'lar,
Nomard esa xas, garddir.

O

Ona-yurt deb kunu tun,
Osonmas safda turmoq.
Ozod, obod Vatanda
Ogoh bo'lib ot surmoq!

P

Pismiq, pastkash panada,
Palid pastqam, kir joyda.
Pala-partish ish bo'lmas,
"Patrul" bo'lgan har joyda!

Q

Qal'a bo'lar mustahkam,
Qo'rg'on yashar tinch, omon,
Qurolimas, qalbini
Qalqon qilsa qiz, o'g'lon!

R

Razvedkachi rostmana,
Razm solar har tomon.
Razilona rejani
Rasvo qilar begumon!

S

Saflar kuchli qachonki,
Sergaklik bo'lsa mudom.

Sadoqat yalov bo'lib,
Sobit ersa intizom.

T

Terrorizm — tahdiddir
Taraqqiyot, tinchlikka!
Trevoga — turtkidir,
Tezkor tayyorgarlikka!

U

Uzun-qisqa kun-tunlar,
Uzoq-yaqin yo'llarda,
Umid, ishonchi elning
Udli-shudli qo'llarda!

V

Va'dasi chin, ahdi — ahd
Vatansevar askarning.
Vaxtasiyu posti tinch,
Voqif, hushyor lashkarning!

X

Xonavayron bo'lar xalq
Xaloskori bo'lmasa!
Xavfu xatar, ofatdan
Xoli, nari bo'lmasa!

Y

Yigitboshi mard ersa,
Yigit boshi xam bo'lmas!
Yo'lda yuki qolmagay,
Yo'lin topar, kam bo'lmas!

Z

Ziyrak turar sarhadda,
Zakovatli mard soqchi!
Zarba olar zudlikda
Zoti past, shum ayg'oqchi!

O'

O'ziga bek o'zbekmiz,
O'zbekning yuz-ko'zimiz!
O't-olovdan asraymiz
O'z uyimiz o'zimiz!

G'

G'ofil bo'lmas chin askar,
G'olibona jang qilar.
G'ayrat jo'shib qonida,
G'anin holin tang qilar!

Sh

Shartnomaviy xizmatning,
Sharaiti, sharti shu:
Sharti buzmas er kishi,
Sher yuragi etmas "shuv"!

Ch

Chayir, chaqqon chin askar,
Chaynalishni ko'rmas xush.
Chaqqoq chaqqar izidan,
Chala-chulpa qilmas ish!

Alifboni o'qigan,
Uqqanlarga bir tilak:
Birlashsin harf, satrlar,
Yakdil bo'lsin til, yurak!

YOSH POSBONLAR
MARSHI

Ozod, obod chamanda
Emin-erkin yashaymiz!
Qo'lda Vatan bayrog'i
Dadil qadam tashlaymiz!

Egali el bermaydi
Boshidagi bo'rkini.
Asrar aylab jon fido
Har lahzada erkini.

Biz bo'lg'uvsi askarmiz,
Generalmiz, sultonmiz!
Vatan deya kunu tun
Sergak, bedori jonmiz!

O'ziga bek o'zbekning
Porlagan yuz-ko'zimiz!
Yot ko'zlardan asraymiz,
O'lkamizni o'zimiz!

Egali el bermaydi
Boshidagi bo'rkini.
Asrar aylab jon fido
Har lahzada erkini.

O'zbekiston azaldan
Erur mardlar makoni.
O'z izmida hushyordir,
Har bir qizi, o'g'loni!

MUSTAHKAM
OILA MARSHI

Oilamiz ulug' qo'rg'ondir,
Rahnamosi Ota ham Ona!
Farzandlari — jigarbandlari,
Atrofida kun-tun parvona!

O'zbekiston olamda tanho
Eng barqaror tinchlik qo'rg'oni!
Eli yashar bir oiladek,
To'yu-tomoshadir ko'rgani!

Naqarot:

Omon bo'lsin oila bog'in,
Bog'bonlari, charog'bonlari!
Osmon qadar o'ssin, yuksalsin
O'zbekiston qiz-o'g'lonlari!

Qush inida ko'rganin qilar,
Farzand aziz odobi bilan.
Ota-ona, elu yurtiga
Yorug' yuzi, oftobi bilan!

Naqarot:

Iskandar RAHMON

Worldrefree.com saytida Osiёning amaldagi eng yaxshi хаками, ФИФА рефериси хамюртимиз Равшан Эрматов ортда қолган 2011 йилнинг дунё бўйича ҳам "Энг яхши хаками", деб эътироф этилгани хабар қилинди.

Бундан ташқари, Эрматов футболга ихтисослашган яна бир euro-football.ru орқали ўтказилган сўровнома якуний натижасига кўра ҳам "Йилнинг энг яхши хаками" деб кўрсатилган.

Самарқанд шахар халқ таълими муассасалари фаолиятини методик таъминлаш ва ташкил этиш бўлими тасарруфидаги 4-максус болалар ва ўсмирлар Олимпия заҳиралари спорт мактабида 1994 йилда туғилган ва ундан кичик ёшдаги ўғил-қизлар ўртасида акробатика бўйича вилоят чемпионати бўлиб ўтди.

Унда 100 нафардан зиёд ўқувчи қатнашди. Қизгин тарзда кечган мусобақаларда қиз болалар ўртасидаги жуфтлик баҳсида Дилдора Раҳмонова ва Фарзона Худойкулова 1-ўринни эгаллади. Ўғил болалар ўртасида эса Иззатулло Ўринбоев ва Бахтиёр Ақобиров ғолиб бўлди. Аралаш

ХАБАРИНГИЗ БОРМИ?

Тошкент шахридаги Ўзбекистон шахмат федерацияси биносиди Янги йил байрамига бағишланган анъанавий болалар шахмат мусобақаси давом этмоқда. Унда жами 100 нафардан зиёд ўғил-қиз ўз иқтидорини синовдан ўтказмоқда.

"А" гуруҳидан 13 ёшгача бўлган шахматчилар ўрин олган, "Б" гуруҳида эса 10 ёшгача бўлган болалар донна сурмоқда.

жуфтликлар машқида Иброҳим Абдурашидов ва Нилуфар Облоқулова "дуэт"и 1-ўринга муносиб кўрилди. Қиз болалар гуруҳи машқида Адолат Хожаева, Азиза Азизова, Нилуфар Облоқулова учлиги юқори натижани қайд этди. Ўғил болалар гуруҳи машқида Савлат Холмуродов, Абдулла Наимов, Жавлон Бобоев ва Шаҳзод Пардабоев қвартети ғолибликни қўлга киритди.

Шунингдек, 4-максус болалар ва ўсмирлар олимпия заҳиралари спорт мактабида спорт гимнастикаси бўйича ҳам 1998—2006 йилларда туғилган ўғил-қизлар ўртасида "Қорбобо" соврини учун

вилоят очиқ чемпионати ўтказилди. Ушбу мусобақада 110 нафардан зиёд спортчи ғолиблик учун беллашди.

Кескин баҳслардан кейин қизлар ўртасида Индира Ўлмасова, Зебинисо Хожаева ва Шаҳзода Аҳмадова ғолиб бўлди.

Ўғил болалар ўртасида эса Сухроб Мирзақулов, Санжар Ҳақимов, Темур Усмонов, Александр Сулимов ҳамда Умид Собиров зафар қучди.

Мусобақа ғолиб ва совриндорлари мутасадди ҳомийлар томонидан диплом ҳамда қимматбаҳо эсдалик совғалар билан тақдирланди.

М. АҲМЕДОВ

МАҲОРАТ КЎРИҒИ

Мафтунок спорт тури ҳисобланган бадний гимнастика қизалоқларнинг нозик, аммо дидли ҳаракатларида курашувчанлик, гўзаллик, нафосат каби хусусиятларни акс эттиради.

Яқинда Шайхонтоҳур туманидаги Белтепа болалар спорт мажмуасида тумандаги умумтаълим мактаб ўқувчи-қизлари орасида бадний гимнастика бўйича мусобақа ўтказилди. Баҳслар Болалар спортини ривожлантириш жамғармаси Тошкент шаҳар филиали, «Камолот» ЕИХ, туман ҳокимияти маданият ва спорт ишлари бўлими, хотин-қизлар кўмитаси, «Ёшлик» жисмоний тарбия ва спорт жамияти Кенгаши ҳамкорлигида ташкиллаштирилди. Унда туман халқ таълими муассасалари фаоли-

ятини методик таъминлаш ва ташкил этиш бўлими тасарруфидаги 36та умумтаълим мактабларидан 34таси иштирок этди.

— Кейинги йилларда Ўзбекистонда жисмоний тарбия ва спортни ривожлантиришга алоҳида эътибор берилаётир. Хусусан, туманимиздаги 10- ва 113-умумтаълим

мактабларида давлатимиз томонидан байрам совғаси сифатида замонавий талабларга жавоб бера оладиган янги 12х24 ҳажмдаги спорт зал қурилди. Заллар барча турдаги замонавий спорт анжумлари билан жиҳозланди ҳамда ўқувчи-ёшларимизнинг жисмоний тарбия ва спорт билан

мунтазам шуғулланиши учун фойдаланишга топширилди, — деди Шайхонтоҳур туман халқ таъ-

лими муассасалари фаолиятини методик таъминлаш ва ташкил этиш бўлими муdiri Сарвар Маҳмудов.

Байрамона руҳда кечган беллашувлар натижаларига кўра, "Энг фаол иштирокчилар таълим маскани" сифатида 137-умумтаълим мактаби эътироф этилди. "Энг яхши бадний чиқиш" номинацияси ғолиби дея эса 10-умумтаълим мактаби ўқувчилари топилди. Мусобақа иштирокчилари ва ғолиблари ташкилотчиларнинг қимматбаҳо эсдалик совғалари, диплом ва кубоклари билан тақдирландилар.

Одина КУЛМУРОВА, ЎзДЖТУ талабаси

8-dars

МАВЗУ: ФАРЗИННИНГ ҲАРАКАТИ

Мураббий:
Эсон АЛИ

Sport saboqlari

Шахмат доналарининг ичида фарзин энг ҳаракатчан ва энг қудратлисидир. Шахмат тахтасида фарзин, ҳам горизонтал, ҳам вертикал, ҳам диагональ бўйича ҳаракатланади. Оддийроқ қилиб айтганда фарзин ҳам рух, ҳам филга ўхшаб юра олади (1-расм).

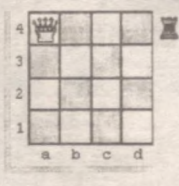
1-расм

Фарзин билан рақиб руҳини уриб олишдан олдин.

2-расм

Фарзин билан рақиб руҳини уриб олгандан кейин.

3-расм

Оқ рангдаги фарзин d1 хондада жойлашган, у рақибнинг a4 хондада турган руҳини уриб олиши мумкин. Агарда фарзин рақиб руҳини уриб олса, ўзи рақиб турган хонда қолади (3-расм).

Келгуси дарсимизда шохнинг ҳаракатлари билан танишамиз.

ШВЕЦИЯ ЁШЛАРИ — ЧЕМПИОН

Ҳоккей бўйича Канадада нийоясига етган ёшлар ўртасидаги навбатдаги жаҳон чемпионати финалига Россия ҳамда Швеция терма жамоаси етиб келганди. Кескин ва мурасасиз кечган ҳал қилувчи матч русларнинг аламли мағлубияти билан тугади.

Россия терма жамоаси ўрашунинг 71-дақиқасида ўз дарвозасидан тўп ўтказиб юборган, мувозанатни тиклай олмади. Рақиб ҳужумчиси Мика Зибанежад ҳимоячиларнинг қўлп хатосидан унумли фойдаланди. Мазкур кичик ҳисобдаги устунлик швед ўйинчиларга катта байрам кайфиятини улашди — улар жаҳон чемпионлари деган юксак шарафга эришди. Швеция ёшларига ҳоккей мундиали тарихида иккинчи марта бош соврин насиб этди. Улар аввал 1981 йилда ҳам 1-ўринни олганди.

3-ўрин учун кечган матчда норвеглар Финляндия терма жамоасини 4:0 ҳисобида дорда қолдирди.

БУГУН — ГОЛИБ АНИҚЛАНАДИ

Австралиянинг Перт шахрида теннис бўйича давом этаётган Хопман Кубоги мусобақаларида Чехия терма жамоаси данияликлар устидан муддатидан олдин зафар қозонди. Бу муваффақият эса чехияликларга финал йўлланмасини ҳада қилди.

Дастлаб ўтказилган баҳсда чехиялик Петра Квитова принчиғил рақибаси даниялик Каролина Возняцкига қарши қорға кўра, 7:6, 3:6, 6:5 ҳисобларида ёғди.

Шундан сўнг эркаклар ўртасидаги яқалик матчида чехиялик теннисчи Томаш Бердих даниялик Фредерик Нильсенга имконият қолдирмади — 6:1, 6:3.

Икки кетма-кет мағлубиятдан кейин Дания терма жамоасида амалий жарадан финал йўлланмаси учун курашув имконияти қолмади. Бугун ўтказилган финал баҳсида Чехия терма жамоаси "В" гуруҳида биринчи ўринни эгаллаган Франция терма жамоасига қарши қорға чикади.

АВВАЛ ГОЛ УРДИ, КЕЙИН...

Ливерпуль шахри шарафини ҳимоя қилувчи Англия футбол клубларидан бири "Эвертон" посбони америкалик Тим Ховард ўзи қўриқлаётган "истехком"дан икки мартаба тўп олиб чиққанидан ташқари, "миллионлар йўини" тарихида камдан-кам кузатилган гол муаллифига ҳам айланди.

Унинг 63-дақиқида ўз жари-ма майдончаси ичидан чиқмай туриб тепган тўпи тўппа-тўғри рақиб жамоа — "Болтон" дарвозаси тўридан жой олди. Бироқ матчида 67-дақиқасидеёқ "Болтон" клуби ҳужумчиси Давид Нго мувозанатни тенглаштирган бўлса, орадан 11 дақиқа ўтиб, Гари Кеёхил якуний ҳисобни ўрнатди — 2:1. "Болтон" фойдасига.

Айни вақтда 20-тур натижаларига кўра, Англия премьер лигасида "Манчестер Сити" 48 очко тўплаган ҳолда етакчилик қилмоқда. Унинг энг яқин таъбиҳчиси "Манчестер Юнайтед" эса қаторасига иккинчи мағлубиятини "Ньюкасл"дан қабул қилди — 0:3.

САНОҚЛИ ДАҚИҚАЛАР ҚИЙМАТИ

Нуфузли "Дакар" раллиснинг тўртинчи босқичи Жанубий Америка йўлларида ўтказилди. Унда голландиялик пойгачилар Жерар де Роя бошқарувидаги транспорт марра чизмига биринчи бўлиб етиб келди.

Де Рой ахрили истиқомат қиладиган пунктлар — Сан-Хуан ва Чилестонни 4 соат 22 дақиқа 12 сония ичида забт этди. Финал чизини иккинчи бўлиб яна бир голланд спортчиси Ханса Стёзи

ва учинчи бўлиб италиялик Микел Биззон көсиб ўтди.

Мотоциклчилар ўртасидаги пойгада испаниялик спортчи Марк Комага тенг қилдигани топилмади. 2-ўринни франциялик Сириль Денре ва 3-погонани голландиялик Франс Верхоен эгаллади.

"Автомобил"лар ўртасидаги кимўзарда Стефан Петерсенсё 1-агентиалик Орландо Терранов 2-ва голландиялик Гинел де Виллерс 3-ўринни банд қилди. Квадроциклчилар ўртасидаги мусобақада совринли ўқиларнинг барчаси аргентиналикларга насиб қилди: Томас Марффе, Александр Патронелли ва Маркос Патронелли.

O'ZSANOATQURILISHBANK

«Ўзсаноатқурилишбанк» ОАТБ азиз
юртдошларимизни **Янги – 2012** йил билан
муборакбод этади ва Сизларга қуйидаги қўлай
шартли омонатларни таклиф этади.

МИЛЛИЙ ВАЛЮТАДАГИ ОМОНАТЛАР	САҚЛАШ МУДДАТИ	ОМОНАТЛАР МИҚДОРИ	ИЗОҲ
«Болаларнинг мақсадли омонати»	10 йил	Чекланмаган	Имтиёзли таълим кредити берилади
«Лидер»	6 ой	Чекланмаган	Қўшимча нақд пул маблағи қабул қилинади
«Коммунал хизматлари тўловига»	2 йил	Чекланмаган	Нақд пулсиз коммунал тўловларига ўтказилади
«Мадад-4»	9 ой	Чекланмаган	Омонатнинг муддати тугандан сўнг бонус тўланади
«Баркамол-1»	3 ой	Чекланмаган	
«Ҳамкорлик»	12 ой	Чекланмаган	
ХОРИЖИЙ ВАЛЮТАДАГИ ОМОНАТЛАР	САҚЛАШ МУДДАТИ	ОМОНАТЛАР МИҚДОРИ	ИЗОҲ
«Манфаат-2»	7 ой	Чекланмаган	Фоизлар омонатлар муддати тугандан сўнг Ўзбекистон Республикаси Марказий банки курси бўйича тўланади.
«Истиқлол-2»	3 ой	Чекланмаган	

Қўшимча маълумотларни
www.uzpsb.uz сайтидан
ва 120-45-42 рақамли телефони
орқали олишингиз мумкин.

«Ўзсаноатқурилишбанк»
ОАТБда сақланаётган аҳоли
омонатлари «Фуқароларнинг
банклардаги омонатларини
кафолатлаш фонди»
томонидан кафолатланган.

Ma'rifat

TA'SIS ETUVCHILAR:

O'zbekiston Xalq ta'limi
vazirligi, O'zbekiston Oliy
va o'rta maxsus ta'lim
vazirligi, O'zbekiston
Ta'lim, fan va
madaniyat xodimlari
kasaba uyushmasi
Markaziy Kengashi.

Bosh muharrir:
Abdusamat RAHIMOV

Tahrir hay'ati: Madamin ARIPJANOV,
Jumanazar BEKNAZAROV, Baxtiyor
DONIYOROV, Bahodir JOVLIYEV
(bosh muharrirning birinchi o'rinbosari),
Akmal ISLOMOV (mas'ul kotib),
Mahmuda MURZAYEVA, Husan
NISHONOV (bosh muharrir o'rinbosari),
Nurlan USMONOV (bosh muharrir
o'rinbosari, "Учитель Узбекистана"),
Aleksy CHUKARIN (mas'ul kotib,
"Учитель Узбекистана"), Sa'dulla
HAKIMOV.

Gazeta
O'zbekiston Matbuot va axborot
agentligida № 0067 raqam bilan
ro'yxatga olingan.

ISSN 2010-6416

INDEKS: 149, 150, G-118.
Tiraj 55361.
Hajmi 4 bosma taboq.
Ofset usulida bosilgan,
qog'oz bichimi A-3.

«Ma'rifat-dan materiallarni ko'chirib bosish
tahririyat raxsati bilan amalga oshirilishi shart.
Tahririyatga yuborilgan materiallar muallifga
qaytarilmaydi.

Ⓜ belgisi ostida reklama materiallari beriladi.
Reklama materiallari uchun tahririyat javobgar emas.

MANZILIMIZ: 100083, Toshkent,
Matbuotchilar ko'chasi, 32.

Web-site: www.marifat.uz

TELEFONLAR: mas'ul kotib—233-99-15, umumiy
o'rta va maktabgacha ta'lim yangiliklari bo'limi — 236-
53-16, fan, oliy va o'rta maxsus, kasb-hunar ta'limi
yangiliklari bo'limi — 236-54-83, adabiyot, madaniyat,
kasaba uyushmalari hayoti yangiliklari bo'limi — 236-
54-69, ma'naviyat va maktabdan tashqari ta'lim yangiliklari
bo'limi — 236-54-23, siyosat, xalqaro hayot va sport
yangiliklari bo'limi — 236-55-58, reklama va marketing
bo'limi — 233-42-92(faks), 236-54-17.

Bahosi sotuvda
erkin narxda

Dizaynerlar:
Malohat TOSHOVA,
Liliya BINASHEVA.
Nabvatchi muharrir:
Baxtiyor YOQUBOV.
Nabvatchi: Sherali NAMOZOV.

«Sharq» nashriyot-matbaa
aksionerlik kompaniyasi
bosmaxonasi.

Korxona manzili: «Buyuk Turon»
ko'chasi, 41-uy

Bosishga topshirish vaqti — 21.00
Tapehrilidi — 21.10
Y'za xukm — 20.40